

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Marjo Kemiläinen

**SIJAISÄITIEN KOKEMUKSIA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA TU-
KIMUODOISTA**

Opinnäytetyö
Toukokuu 2012

Sisältö
TIIVISTELMÄ
ABSTRACT

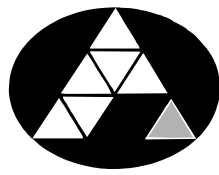
1	Johdanto	5
2	Lastensuojelun sijaishuolto	6
2.1	Lastensuojelu	7
2.2	Sijaishuolto	8
3	Perhehoito	9
3.1	Perhehoidon tukeminen	10
3.2	Lakisääteiset tukimuodot perhehoidossa	11
3.2.1	Sosiaalityöntekijän tuki	12
3.2.2	Taloudellinen tuki ja vapaapäivät	13
3.2.3	Vertaistuki, työnohjaus ja koulutus.....	14
3.3	Muut tukimuodot.....	15
4	Sijaisvanhemmuuden monimuotoisuus.....	16
4.1	Mikä onkaan sijaisvanhempi	16
4.2	Psykologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden tulkintoja	18
5	Perhehoidon kehittäminen	21
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus.....	22
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä	22
6.2	Tutkimuksen kohderyhmä	23
6.3	Laadullinen tutkimus	24
6.4	Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	24
6.5	Haastattelujen toteutus ja litterointi	25
6.6	Aineiston analyysi ja sen valinta	26
7	Sijaisäitien kokemuksia tukimuodoista	28
7.1	Taustatietoja sijaisäideistä	28
7.2	Arjen tuki	29
7.3	Arjen tuen saatavuus ja käyttö	30
7.4	Koulutus, työnohjaus ja vertaistuki tukena	31
7.5	Kokemuksia taloudellisesta tuesta ja vapaista.....	32
7.6	Sosiaalityön tuki	33
7.7	Muut tukimuodot.....	34
7.8	Kehittämisehdotuksia tukimuotoihin	35
10	Johtopäätökset.....	36
11	Pohdintaa.....	41
11.1	Luotettavuus	43
11.2	Eettisyys.....	44
11.3	Ammatillinen kasvu	45
11.4	Tulevaisuuden haasteita.....	46
	Lähteet.....	47

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelun runko

Liite 2 Saatekirje

Liite 3 Tutkimuslupa

POHJOIS-KARJALAN
AMMATIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 600 p. (013) 260 6906

Tekijä
Marjo Kemiläinen

Nimeke
Sijaisäitien kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia tukimuodoista

Toimeksiantaja

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia niitä kokemuksia, joita sijaisäideillä on käyttämissään tukimuodoista sekä tarkastella niitä kehittämis ehdotuksia, mitä sijaisäideillä on käyttämiinsä tukimuotoihin. Tuloksista saatuja tietoja käytetään, kun kehitetään tukimuotoja sijaisvanhempien tarpeita vastaavaksi. Opinnäytetyö toteutettiin haastattelemalla yksittäin viittä sijaisäitiä, joilla oli hoidossaan sijoitettuja lapsia Kuopion kaupungilta. Saadut vastaukset analysoitiin teemoittelun avulla.

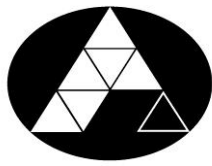
Tutkimuksen tuloksista tuli esille selkeästi, että tuki sijaisvanhemmuuteen tulee usealta eri taholta. Merkittävässä osassa ovat läheiset, sosiaalityöntekijät sekä erilaiset lastenpsykiatriset palvelut. Sijaisäidit kokivat, että sijaisvanhempien tukitoimet on helposti saatavilla ja niitä tarjotaan melko hyvin. He toivat esille innovatiivisia ehdotuksia muun muassa koulutusten sisältöön sekä niiden järjestämiseksi.

Jatkotutkimusaiheiksi tämän opinnäytetyön perusteella on noussut se, miten tukitoimet vaikuttavat sijoitettuihin lapsiin. Myös perhetyöntekijää sijaisvanhempien apuna ja tukena on tutkittu melko vähän. Näistä aiheista kuulisi mielellään lisää ja tiedon avulla perhehoitoa kehitettäisiin jatkossa yhä enemmän kaikkia osapuolia paremmin palvelevaksi.

Kieli
suomi

Sivuja 51
Liitteet 3
Liitesivumäärä 3

Asiasanat sijaisäiti, sijaisvanhemmuus, perhehoito ja perhehoidon tukitoimet

NORTH KARELIA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS
May 2012
Degree Programme in Social
Tikkariinne 9
FIN 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. 358-13-260 600

Author(s)

Marjo Kemiläinen

Title

The experiences of surrogate mothers and development suggestions to support forms

Commissioned by

The purpose of this thesis was to research those experiences surrogate mothers had from the support forms they have been using and to observe those development suggestions which surrogate mothers have to the support forms they were using. The results of the study will be used to develop support forms for surrogate mothers to correspond their needs. This thesis was carried out by interviewing individually five surrogates whom had relocated children from Kuopio. Results were analyzed with thematic analysis.

The most important results to come up from the research was that the main support to being a surrogate mother comes from important people around them. Surrogate mothers felt that helpful resources were easily available and they were being offered decently. Social workers were seen as major support and mothers were satisfied with the services and support received from them. Children's psychiatric services in support of parenting and treatment were considered also as important support for foster parenting. Educations were felt to support foster schemes significantly and surrogate mothers had innovative suggestions to education contents and organizing education.

For further research topics based on this thesis is how interventions affect on the relocated children. Using employees to help and support foster parents has been studied only a bit and additional information would be necessary for the development of foster care.

Language
Finnish

Pages 51
Appendices 3
Pages of Appendices 3

Keywords

surrogate mother, foster parenting, family care and family care support

1 Johdanto

Lasten hyvinvointi Suomessa on ollut sydäntäni lähellä nuoruudestani lähtien. Olen kohdannut monenlaisia lapsia ja perheitä. Eniten minua on koskettanut ne ihmiset, jotka ovat olleet valmiina ottamaan vieraita lapsia hoitoonsa ja huolehtimaan heistä kuin omistaan. He näkevät vaivaa arjessa, valvovat öitä, selvittävät ristiriitoja ja paljon muuta vieraan lapsen tähden. Se epäitsekkyys on puhutellut minua vuosien ajan. Heidän nimensä on sijaisvanhemmat.

Kirjallisuuteen tutustuessani olen törmännyt moniin mielenkiintoisiin ja ajankohtaisiin asioihin, jotka ovat motivoineet minua tämän aiheen pariin. Perhehoidon kehittäminen on ollut esillä lastensuojelussa viime vuosina. Siitä on tehty useita tutkimuksia ja kyselyjä. Kuopion yliopisto ja Pohjois-Savon kehittämisyksikkö tekivät vuonna 2009 sijaisvanhemmuustutkimuksen. Heidän kysymyksensä koskivat muun muassa perhehoitajien saamaa tukea ja vastauksista kävi ilmi, että puolet tutkimukseen osallistuneista sijaisvanhemmista oli tyytyväisiä saamaansa tukeen. (Pölkki, Raitanen, Pitkänen, 2009,12.) Pelastakaa Lapset ry toteutti kyselyn syksyllä 2009. Siihen osallistui niin sijaisvanhempia, sosiaalityöntekijöitä kuin perhehoitoon sijoitettuja lapsiakin. Sen tuloksissa tuli esille, että sijaisvanhemmat kokevat tarvitsevansa tukea eniten lapsen kasvun ja kehitykseen liittyvissä asioissa sekä omaan jaksamiseen ja korvauksiin liittyvissä asioissa. (Marjomaa, Laakso, 2010,5.) Edellä mainitut tutkimukset muiden samankaltaisten tutkimusten kanssa ovat olleet vaikuttamassa siihen, että vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoidon nähdessä ensisijainen sijaishuollon muoto, joten sen kehittäminen on varsin ajankohtaista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50§.)

Tämä opinnäytetyö tuo osaltaan tietoa, siitä miten sijaisäidit ovat kokeneet saamansa tuen. Saatua tietoa voidaan käyttää hyväksi, kun kehitetään tukimuotoja yhä enemmän sijaisvanhempien tarpeita vastaavaksi, tukien samalla heidän vanhemmuuttaan ja kasvatus- ja hoitotehtävää.

Opinnäytetyössäni käytän lastensuojelun perhehoitoa toteuttavista henkilöistä nimeä sijaisvanhemmat, koska näen perhehoitajien työn enemmän vanhemmuutena ja se kuvaa mielestäni tehtävää paremmin. Sijaisvanhemmuus käsitteenä on paljon syvempi ja laa-

jempi kuin perhehoitaja ja se käsittää muun muassa hoidon, kasvatuksen ja kiintymyssuhteet. Perhehoitaja nimike viittaa mielestäni enemmän tehtäväkeskeiseen toimintaan.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, millaisia kokemuksia sijaisäideillä on käyttämistään tukimuodoista. Tarkastelen myös niitä kehittämissuhteita, joita heillä on sijaisvanhemmille suunnattuihin tukimuotoihin. Tutkimus on laadullinen ja toteutin sen haastattelemalla teemahaastattelun menetelmää hyödyntäen viittä kuopiolaista sijaisäitiä syksyllä 2011. Aineistoin analysoinnin tein teemoittelun avulla. Tämän opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat sijaisäiti, sijaisvanhemmuus, perhehoito ja perhehoidon tukitoimet.

2 Lastensuojelun sijaishuolto

Kaikkein paras vaihtoehto lapselle on kasvaa omassa kodissaan, rakastavien ja huolehtivien vanhempien kanssa. Joskus lapset ovat kuitenkin turvattomia omassa kodissaan ja erilaiset tukitoimet ovat riittämättömät turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä sekä antamaan lapselle kuuluvaa hoitoa ja silloin on mietittävä, onko lapsen parempi jäädä kotiin vai tulla huostaan otetuksi.

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on vanhemmilla ja huoltajilla. Vanhempien velvollisuutena on vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta ja heillä on oikeus määrätä kuinka lapsen kasvatusta ja huolenpito järjestetään. Lastensuojelulaissa korostetaan yhteiskunnan vastuuta vanhempien tukemisessa heidän tehtävässään ja perheelle pyritään tarjoamaan apua riittävän varhain. Vanhempien ollessa kyvyttömiä huolehtimaan kasvatustehtävästään, julkisen vallan velvollisuus on puuttua perheen tilanteeseen. Lapsen etu on lastensuojelun lähtökohta, mutta se on käsitteenä varsin laaja. Lapsen tulee saada ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä eikä häntä ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti tai kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Tarpeen vaatiessa lapsi ja perhe ohjataan lastensuojelun piiriin. (Sosiaaliportti, 2012.)

2.1 Lastensuojelu

Yleissopimus lasten oikeuksista hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1989, tosin sen valmistelu aloitettiin jo vuonna 1979. Suomi sitoutui vuonna 1991 noudattamaan sen sopimuksia. Se veloittaa valtiota, kuntia sekä vanhempia ja aikuisia ihmisiä. Se tähtää ihmisarvon vahvistamiseen sekä erityisen suojelun varmistamiseen niille lapsille, jotka ovat vaikeimmassa asemassa ja se määrittelee lapsen oikeuksien turvaamisen perheen ja yhteiskunnan tehtäväksi, vastavuoroisina suhteina. Sen mukaan perhe on ensisijainen lapsen kasvuympäristö ja heillä on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua tehtävänsä. Lastensuojelu ydin on perustaltaan yksinkertainen. Se on lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja se poistaa niitä tekijöitä, jotka vaarantavat lapsen kehitystä ja terveyttä. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen eli perheen ensisijaisuus ja lapsen oikeuden korostuvat. Sen tarvetta luo usein elämäncrisit sekä poikkeuksellisen kovat olot ja erityisen vaativat tilanteet. Joskus lastensuojelu kulkee koko lapsuuden mukana ja toisinaan sukupolvelta toiselle. (Bardy 2009, 30, 32, 41.) Lastensuojelun tarve voi tulla ilmi eri tavoilla ja avun hakijana voi olla, lapsi tai vanhemmat. Usein lastensuojelun tarpeesta ilmoittavat eri viranomaiset tai lapsen tilanteen tuntevat aikuiset. (Ahto, Mikkola, 1999, 6–7.) Lastensuojelu käsitetään laajasti lasten suojeluksi ja se ei ole pelkästään lastensuojeluviranomaisten toimintaa. Se koskettaa viranomaisia sekä myös useita tavallisia kansalaisia. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää ja ne ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lastensuojelutehtävä. (Sosiaaliportti 2012.)

Lastensuojelu toimii perheen ja yhteiskunnan välissä ja siinä rajapinnalla on usein jännitteitä luoden omalta osaltaan haasteita tehtävään työhön. Lapsen kaltoin kohteluun on kuitenkin puututtava ja silloin joudutaan usein rikkomaan perheen yksityisyyttä. Eri-tyispiirre lastensuojelussa on lapsen suojeleminen, vaikka asianomaiset olisivat sitä vastaan. (Bardy 2009, 42.)

Käytännössä lastensuojelu on usein erilaisten tukien ja konkreettisen avun järjestämistä sekä vanhempia voidaan tukea heidän vanhemmuudessaan muun muassa avoimuuden tukitoimenpiteillä, joita esimerkiksi tukiperheet ja neuvonta ovat. Jos ne kuitenkin ovat riittämättömät ja muutkin lastensuojelulaissa olevat lapsen huostaanottokriteerit täyty-

vät lapsi otetaan huostaan ja hänelle järjestetään sijaishuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §.)

2.2 Sijaishuolto

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolelle. Sitä järjestetään perhehoitona, laitoshoidona tai jollakin muulla tavalla, joka vastaa parhaiten lapsen tarpeisiin. Sosiaalitoimen tehtävänä on huolehtia siitä, että sijaishuolto- paikka on lapsen tarpeen mukainen ja syntyneistä kustannuksista vastaa kunta, jossa lapsen huostaan ottamisen ja sijaishuollon tarve on syntynyt. (Ahto, Mikkola, 1999, 8.)

Huostaanoton ja sijoituksen tavoitteena on tarjota lapselle hänen kehitystään suojaava kasvuympäristö. Itse huostaanotto on lapsille usein vaikea ja epätyypillinen kokemus ja se aiheuttaa usein kiintymyssuhdehäiriöitä, mutta se voi olla välttämätöntä lapsen kehityksen sekä joskus jopa henkiin jäämisen turvaamiseksi. Lyhyihin sijoituksiin tulee suhtautua kriittisesti, koska se voi olla lisäuhka lapsen kehityksen kannalta. Suomen laissa velvoitetaan arvioimaan sijoituksen tarve vuosittain, antaen biologiselle vanhemmalle mahdollisuuden korjata omaa tilannettaan ja saada lapsensa takaisin. (Kalland 2011, 207–209.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena, ennen varsinaista huostaanottoa tai jälkihuoltona täysi-ikäisyyden jälkeen. Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan ja tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeuden huostaan ottama lapsi. (Sosiaaliportti, 2012.) Sijaishuoltopaikan valinnassa huomioidaan huostaanoton perusteet ja lapsen tarpeet sekä lapsen sisarusuhteet. Lapsen tulee voida pitää yllä suhteitaan läheisiin ihmisiin ja paikan valinnassa tulee huomioida myös hoidon jatkuvuus. Mahdollisuuksien mukaan huomioidaan lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50§.)

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) mukaan vuonna 2010 huostassa oli 10 003 lasta ja kaiken kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 17 064. Puolet huostassa olleista lapsista on sijoitettu perheisiin, joista sukulais- tai läheisperheiden osuus on noin 11 prosenttia. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista on poikia enemmän kuin

tyttöjä. Perhehoitoon on sijoitettuna vuonna 2010 5554 lasta. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2012.) Perusturva- ja terveyslautakunnan pöytäkirjan mukaan Kuopiossa oli tammikuussa 2012 perhehoidossa 163 lasta. (Kuopion kaupunki 2012).

Lasten huolto ja holhous on eriytetty omiksi käsitteikseen ja huoltajuus sekä holhous säilyvätkin nykyisin nimellisenä oikeutena lapsen vanhemmille huostaanotoista huolimatta. Poikkeuksena ovat erityiset syyt, esimerkiksi lapsen omaisuuden varjeleminen. (Ketola 2008, 16 – 17.) Lastensuojelulain 46§ mahdollistaa sen, että lapsen huolto voidaan siirtää myös sijaisvanhemmille. Huollon siirto sijaisvanhemmalle edellyttää kuitenkin huolellista perehtymistä asiaan ja sen vaikutuksista sijaisvanhemman asemaan ja oikeuksiin.

Kun lapsi sijoitetaan perhehoitoon, hänelle etsitään sellainen koti, joka vastaa parhaiten juuri hänen tarpeisiinsa. Ennen sijoitusta lapsen taustoista selvitetään kaikki mahdollinen saatavilla olevat tieto ja mitä kaikkea hän on mahdollisesti kokenut, millaiset ovat olleet hänen ihmissuhteensa sekä onko hänellä erityistarpeita. Tiedot ovat merkityksellisiä etsittäessä lapselle sopivaa sijaishuoltopaikkaa ja samalla kartoitetaan myös mahdollisia tukitoimia, joita tulevat vanhemmat tarvitsevat hoito- ja kasvatustehtävässään. (Ahto ym. 1999,16.)

3 Perhehoito

Sosiaalihuoltolain 25.§:n mukaan perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidossa voidaan hoitaa niin lapsia, nuoria, kehitysvammaisia, pitkäaikaissairaita, mielenterveyspotilaita kuin vanhuksiakin. Lastensuojelussa perhehoidolla tarkoitetaan sijoitetun lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä sosiaalilautakunnan hyväksymässä perheessä. Perhehoidon tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta sekä psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä. (Hakkarainen, Kuukkanen, Piispanen 2010, 5.) Onnistuessaan perhehoito tarjoaa lapselle mahdollisuuden turvallisiin ja pysyviin kiintymyssuhteisiin. Haasteita tilanteeseen luo se, että sijoitetuilla lapsilla on keskimääräistä enemmän tun-

ne-elämän ongelmia ja käyttäytymisongelmia sekä heillä on terveysongelmia. (Kalland 2011, 207.) Arvioitaessa perhehoidon soveltuvuutta lapselle, tulee huomioida minkälaisen kokonaisuuden perhehoitajan antama hoito muodostaa yhdessä tarvittavien tukitoimien kanssa. Tukitoimia voivat ovat lapselle annettavat tukitoimet sekä lapsen perheelle tai perhehoitajalle annettavat tukitoimet. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50§.)

Perheiden rekrytoinnista, valmennuksesta ja sijoitusprosessista tai niiden palveluiden ja tukitoimien hankkimisesta vastaa sijoittava taho, käyttäen apunaan perhehoidon toimintaohjetta. Toimintaohje sisältää tietoa muun muassa käytännön menettelyistä ja tuen muodoista, joten se palvelee perhehoidon molempia sopijaosapuolia. Toimintaohjeen käyttö lisää myös perhehoidon suunnitelmallisuutta ja ennakoitavuutta. Lapsen asiakassuunnitelma on asiakirja, johon kirjataan muun muassa erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen. Asiakassuunnitelmalla ja toimeksiantosopimuksella luodaan keskeisesti pohjaa sijoittavan tahon ja sijaisvanhempien yhteistyön välille. (Hakkarainen ym., 2010, 7, 8, 10.)

Perhehoitoa toteutetaan joko toimeksiantosopimuksella tai ostopalvelusopimuksella. Ennen kuin lapsi muuttaa sijaisperheeseen, sijaisvanhempien ja sijoittaneen kunnan välille solmitaan perhehoidon toimeksiantosopimus. Siinä määritellään muun muassa palkkion määrä, toimeksiantosopimuksen kestoaika, hoidettavan oikeudet, tukitoimet ja harrastukset, oikeus vapaaseen, ja sovitaan sopimuksen irtisanomisen menettelytavasta. Toimeksiantosopimusta tehtäessä sijaisvanhemmille selvitetään myös vakuutus - ja vastuukysymykset. (Hakkarainen ym. 2010, 12–15.) Perhehoitajien vähimmäispalkkio nostettiin vuoden 2012 alusta 650 euroon ja samalla perhehoitajien ennakkovalmennus tuli pakolliseksi. (Perhehoitajalaki 317/2011, 2.§, 7.§). Ostopalvelusopimuksen kautta perhehoitoa toteuttavat yritykset. Perhekotiyritykset tarvitsevat luvan aluehallintovirastosta sekä koulutetun henkilökunnan. Yritystoimintaa säätelee laki yksityisten sosiaalipalveluiden valvonnasta. (Hakkarainen ym. 2010, 6.)

3.1 Perhehoidon tukeminen

Sijaiskotia tarvitsevat lapset ovat kohdanneet usein kohtuuttoman paljon vaikeuksia, pahoja tekoja ja erilaisia menetyksiä. Sijaisvanhemman kannalta ei ole itsestään selvää,

että vahvasta motivaatiosta huolimatta kiinnittyminen lapseen olisi helppoa. He tarvitsevat apua ja tukea monenlaisiin tilanteisiin. Intensiivisellä tuella autetaan sekä lasta että sijaisvanhempia. Ensimmäisten vuosien aikana tuen tarve korostuu ja perheitä tulisikin tukea erityisesti silloin, jotta myönteinen kehitys saisi alkunsa. (Tervonen–Arnkil, 2008, 157, 160.) Lapsen tullessa uuteen kotiin tapahtuma on merkittävä kaikille osapuolille. Molemmipuolinen sopeutuminen muuttuneeseen arkeen vie aikaa ja voimavaroja. (Back-Kiianmaa ym. 2008, 120–130.) Sijaisperheen voimavarat voivat kulua esimerkiksi perherakenteen muutoksen, sijoitetun lapsen oirekäyttäytymisen tai sisarusten oireilun vuoksi. Yhteistyöongelmat viranomaisten, syntymävanhempien ja suvun kanssa sekä sijaistraumatisoituminen ovat usein myös kuluttamassa voimavaroja. Sijoitusten purkautumisia tutkinut Janhunen (2008, 138) on tehnyt havainnon, että sijoitusten purkautuessa sijaisvanhemmat ovat olleet usein tyytymättömiä ja pettyneitä saamaansa tukeen sekä sen määrään ja sisältöön. Hänen mukaansa tukitoimien tavoitteena on parantaa sijoitetun lapsen kasvumahdollisuuksia ja olosuhteita tukemalla sijaisvanhempien ja sijoitetun lapsen välistä suhdetta. (Janhunen, 2008, 138, 142). Tukemisella on erittäin tärkeä merkitys myös hoitajien jaksamisen sekä osaamisen kannalta. Tuen tarve tulee sijoittavan kunnan selvittää mahdollisimman kattavasti ja panostaa siihen. Perhehoidon tuki on osa perhehoidon laatua ja niillä tuetaan myös perhehoitajien ammattitaitoa. (Sosiaaliportti 2012.)

3.2 Lakisääteiset tukimuodot perhehoidossa

Tuki voi olla virallista ja lain määrittämää tai harkinnanvaraista ja epävirallista läheisverkostolta saatua tukea (Janhunen 2008, 138). Perhehoidon lainsäädäntöön on kirjattu sosiaalityöntekijän tuki, ennakkovalmennus, mahdollisuus vapaan pitämiseen, työnohjaus, vertaistuki, koulutus ja taloudellinen tuki (Perhehoitajalaki 317/2011, 2, 6, 7.§). Sijaisvanhemmilla on mahdollisuus saada tukea, tietoja ja neuvoja kaikissa perhehoitoon liittyvissä kysymyksissä ja tilanteissa. Niiden organisoimisesta sijaisvanhemmille vastaa käytännössä sosiaalityöntekijä. Tukia haetaan pääsääntöisesti kirjallisesti ja siitä myös annetaan kirjallinen päätös. Valvontavastuu palveluiden ja tukitoimien toteutumisesta on kunnalla. Se myös maksaa muun muassa työnohjaajien palkkiot sekä osallistuu kustannuksiin. (Hakkarainen ym. 2010, 10, 21.) Käytännössä sijaisvanhemmat ovat yhteydessä sijaishuollon sosiaalityöntekijään ja yhdessä he arvioivat, mitkä tukitoimet

tukisivat parhaiten perhettä. Joskus sosiaalityöntekijä tarjoaa tukea arvioidessaan perheen tilannetta esimerkiksi kotikäynnillä tai tapaamisissa. (Korhonen, Karhunen, 2012.)

Lastensuojelun perhehoito alkaa ennakkovalmennuksella. Ennakkovalmennuksella tarkoitetaan PRIDE-valmennusta, jonka avulla pyritään valmentamaan sijaisvanhempia heidän kasvatus- ja hoitotehtäväänsä. Valmennuksen lähtökohtana on, että se toteutetaan ennen sijaisperheeksi ryhtymistä tai sen aikana osallistuja tekee päätöksen siitä, että ryhtyy sijaisperheeksi. Valmennuksen tavoitteena on antaa tietoa siitä, mitä sijaisvanhemmuus merkitsee. Kurssilla valmentaudutaan tiedollisesti, taidollisesti ja myös tunnetasolla tehtävään käyttäen apuna erilaisia elämyksellisiä harjoituksia. Omia motiiveja ja valmiuksia arvioidaan koko valmennusprosessin ajan, mutta päätös sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä tehdään valmennuksen päättyessä. ”Sijaisvanhemman takkia” on hyvä sovitella jo etukäteen, tunnistaen ja tiedostaen omia asenteita, tunteita sekä suhtautumista muun muassa sijoitetun lapsen ja hänen biologisten vanhempiansa väliseen yhteistyöhön. Ennakkovalmennuksesta huolehtiminen ja varmistuminen perheen valmiuksista sijaisperheeksi ovat sosiaalityön tärkeimpiä tehtäviä perhehoidossa. (Back-Kiianmaa ym. 2008, 123–124.)

3.2.1 Sosiaalityöntekijän tuki

Sosiaalityöntekijän tuki on merkittävä tuki sijaisvanhemmille. Sijaisvanhemmat kokevat sosiaalityöntekijän tuen olevan usein yksi tärkeimmistä tuen muodoista. Parhaimmillaan yhteistyö sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijän kesken perustuu luottamukseen ja lisää heidän jaksamistaan. (Janhunen 2008, 138.) Tämä yhteistyö kestää koko lapsen sijoituksen ajan. Sijaisvanhemmat saavat työntekijältä neuvoja, tukea, apua sekä opastusta yhteiskunnan eri tukipalveluista. Sosiaalityöntekijä pitää yhteyttä myös lapsen biologisten vanhempien kanssa. (Ahto 1999, 26–27.) Työntekijän asema suhteessa perhehoitajaan ei useinkaan ole kovin yksiselitteinen, vaan yhteistyö eri ihmisten kanssa lapsen verkostossa voi olla haastavaa. Vastakkaiset intressit lapsen asioissa ovat yleisiä ja tasa-vertainen kumppanuus sijaisvanhempaan vaarantuukin sosiaalityöntekijän erilaisissa rooleissa. Tämä tulee esille muun muassa päätöksenteossa, jossa sijaisvanhempi on alisteisessa asemassa ja täysin sosiaalityön päätöksien varassa. (Rabb 2008, 152–153.)

3.2.2 Taloudellinen tuki ja vapaapäivät

Sijaisvanhemmat saavat palkkion hoito- ja kasvatustyöstään ja siitä maksetaan veroja ja se kerryttää eläkettä. Sijoitetuilla lapsilla on usein erityistarpeita, ne huomioidaan määriteltäessä palkkioita. Ketolan (2008, 53) mukaan yli puolet toimeksiantosuhteisista sijaisperheistä saa perhehoidosta pääasiallisen toimeentulonsa ja harvinaista ei ole sekään, että toinen vanhemmista jää hoitamaan sijoitettua lasta tai lapsia.

Vanhemmat saavat hoitopalkkion lisäksi myös korvausta kuluista, jotka aiheutuvat lapsen hoidosta ja ylläpidosta sekä heille maksetaan käynnistämiskorvausta sijoituksen alkuvaiheessa korvaamaan alkuvaiheen hankintoja. (Ahto ym. 1999, 31.) Sijaisvanhemmat voivat vähentää myös verotuksessa sijoitetuista lapsista tulleita kuluja (Hakkarainen ym. 2010, 16). Perhehoitajalain mukaan sijaisvanhempien hoitopalkkion vähimmäismäärä on vuonna 2012 650 euroa. Kuopion kaupunki on maksanut korotettua hoitopalkkiota 700 euroa kuukaudessa alkaen vuoden 2012 alusta. Riittävällä tuella Kuopion perusturva- ja terveyslautakunta varmistaa sen, että sijaisperheet jaksavat työssään ja heitä olisi jatkossakin toteuttamassa perhehoitoa. Korottamista perustellaan myös sijoitusten haasteellisuudella ja perhehoidon laadun takaamisella. (Kuopion kaupunki, 2012.)

Perhehoitajalain (312, 6.§) mukaan sijaisvanhemmille kertyy yksi vapaapäivä kuukaudessa tai he saavat sen vaihtoehtoisesti rahallisena korvauksena. Tämä sovitaan toimeksiantosopimusta tehdessä. Vapaan tavoitteena on mahdollistaa lepo, joka tukee jaksamista ja tuo hyvinvointia myös sijoitetulle lapselle. Vapaat tukevat myös parisuhdetta. (Hakkarainen ym. 2010, 14.) Vanhempien vapaan pitäminen lapsen kotilomien aikaan ei välttämättä ole hyvä ratkaisu, koska toisinaan kotiloma keskeytyy odottamattomasti ja sijaisvanhempien tulee olla saavutettavissa. Käytännössä vapaat toteutetaan usein jonkun lähipiirin kuuluvan ihmisen avulla. Niiden järjestämisessä tulee ottaa huomioon yksilölliset tarpeet, niin vanhempien kuin sijoitetun lapsenkin tarpeet. (Ketola 2008, 52–53.)

3.2.3 Vertaistuki, työnohjaus ja koulutus

Myös vertaistuki tukee sijaisvanhempien jaksamista. Vertaistukiryhmissä jaetaan ajatuksia ja kokemuksia sijaisvanhemmuudesta ja käydään läpi joskus hankaliakin arjen tilanteita, mitä on tullut esille sijaisperheissä. Se on paikka, jossa opitaan toisten kokemuksista ja samalla kasvatetaan omaa ammattitaitoa sekä voimavaroja. (Sosiaaliportti 2012.) Vanhemmat ovat kokeneet vertaistuen keskeiseksi tueksi etenkin sijoituksen alkuvaiheessa, kun sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille on vasta muodostumassa kiintymyssuhde. (Ketola, 2008, 50–51.) Joissakin Suomen kunnissa päihdepalveluja tuottavat tahot järjestävät sijaisvanhemmille suunnattuja ryhmiä. Ryhmässä voidaan keskustella sijoitettujen lasten ja/tai heidän biologisten vanhempien päihdeongelman tuomista haasteista päihdetyöhön erikoistuneiden työntekijöiden kanssa. (Sovatek, Joensuu päihdepalvelukeskus 2012.)

Sijaisvanhemmuutta tuetaan myös täydennyskoulutuksen avulla. Suomessa täydennyskoulutus on organisoimatonta ja tarjolla on sekä alueellisia että valtakunnallisia koulutuksia. Eri järjestöt kuten Pelastakaa Lapset ry ja Pesäpuu ry sekä Perhehoitoliitto ry ovat järjestämässä koulutusta, samalla tuottaen tietoa perhehoidosta ja vaikuttaen lainsäädännön kehittämiseen. (Hakkarainen ym. 2010, 21.) Koulutuksia järjestettäessä huomioidaan sijaisperheiden tilanteet kokonaisvaltaisesti. Usein pitkät matkat, lapsien hoidon järjestäminen ja mahdollinen työssäkäynti vaikeuttavat vanhempien koulutuksiin osallistumista. Koulutustarjonta lähtee sijaisvanhempien tarpeista antaen uusia näkökulmia, tärkeää tietoa ja käytännötoimintavälineitä sijoitetun lapsen hyvän hoidon turvaamiseksi. (Ketola, 2008, 49.)

Tiedolla ja uusilla näkökulmilla onkin käyttöä sijaisperheiden arjessa, koska he kohtaavat melko usein haastavia kasvatustilanteita arjessaan. He voivat tarvita myös ulkopuolista työnohjausta oman jaksamisen turvaamiseksi. Työnohjaus on työhön, työyhteisöön ja omaan työhön liittyvien kysymysten, kokemusten, tunteiden tarkastelua sekä jäsentämistä. Se tapahtuu koulutetun työnohjaajan avulla. Tavoitteena sillä on edistää työntekijän jaksamista lisäten luovuutta ja ajattelua työhön sekä omien rajojen tunnistamiseen. (Pelastakaa lapset ry 2012.) Se voi olla yksilö-, perhekohtaista tai ryhmätyönohjausta. Työnohjausta aloittaessa sovitaan sijaisvanhemman ja sijoittajakunnan välillä sen toteuttamistavoista. (Sosiaaliportti 2012.) Etenkin sijoitusten alkuvaiheessa työnohjaus on

koettu avuksi sijaisvanhempien ja sijoitetun lapsen välille kiintymyssuhteita synnyttämään ja edistämään. (Ketola 2008, 50.)

3.3 Muut tukimuodot

Uusimpia tukimuotoja sijaisvanhemmille on mentorointi. Siinä kokenut ja tehtävään koulutettu sijaisvanhempi antaa asiantuntija-apua aloittavalle tai haasteellisessa tilanteessa olevalle sijaisvanhemmalle. Se on vuorovaikutusta, valmentamista, tukea ja ohjausta edistäen osaamista, pätevyyden tunnetta, itsearvostusta ja identiteetin vahvistumista. Yhteyttä mentorin ja sijaisvanhemman välillä pidetään muun muassa puhelimitse ja sähköpostin avulla. (Perhehoitolehti 2010, 10.)

Sijaisvanhemmille ja sijoitetuille lapsille kuuluu myös kunnan perheen ja perheenjäsenten hyvinvoinnin edistämiseen suunnatut palvelut. Perheneuvolakäynnit ovat usein arkea sellaisilla paikka kunnilla missä ne toimivat, koska usein sijaisvanhemmat tarvitsevat ulkopuolista tukea kasvatustehtävänsä. (Ketola 2008, 46–49.)

Nykyisin harvoin enää ajatellaan, että hyvä vanhemmuus riittää korjaamaan lapselle syntyneet vauriot. Lapsen tarinan työstäminen ja nykyhetken ongelmien linkittäminen hänen taustaansa lisää sijaisvanhempien ymmärrystä lapsesta ja se auttaa samalla jakamaan. Sijoitetut lapset käyvät usein psykoterapiassa työstämässä omaa tarinaansa, joka sisältää lähes poikkeuksetta kiintymyssuhteiden vaurioita ja vuorovaikutussuhteiden ongelmia. Lapset herättelevät meissä usein omia kokemuksiamme ja kipukynnyksiämme, joten niiden työstäminen on tärkeää. Sijaisvanhemmat saavat terapiasta keinoja työstää lapsen asioita ja joskus he käyvät omilla terapiakäynneillä selvittelemässä taustansa vaikutuksia lapsen hoidossa. Suurin osa sijoitetusta lapsista on jossakin psykiatrisen hoidon piirissä jo ennen sijoitusta. (Tuovila, 2008, 53.) Terapioissa keskitytään käsittelemään ristiriitaa, joka syntyy siitä, että lapsella on kahdet vanhemmat (sijais- ja biologiset vanhemmat). Sijoitetut lapset vaalivat usein biologisen vanhemman ihannekuvaa, etenkin silloin jos he ovat muodostaneet häneen jonkinlaisen tunnesiteen. Usein näiltä lapsilta puuttuu turvallinen ja vakaa perusta, jonka pohjalta he voisivat tutkia todellisia tapahtumia biologisen vanhemman kanssa, sillä nehan johtivat siihen, että vanhemmat joutuivat luopumaan lapsesta. Lapset, jotka joutuvat tällaisiin tilanteisiin joutu-

vat kamppailemaan myös muiden ongelmien kanssa, ja heidän on vaikea määritellä identiteettiään sekä edistyä kehityksessään normaalilla tavalla. (Clark 2008, 235.)

Perhehoitoliiton jäsenenä oleville sijaisvanhemmille on tarjolla puhelinneuvontaa ja asiantuntija-apua. He voivat saada ohjausta ja neuvontaa sieltä matalan kynnyksen periaatteella. (Sijaisvanhemmaksi 2012.)

4 Sijaisvanhemmuuden monimuotoisuus

4.1 Mikä onkaan sijaisvanhempi

Perhehoitajalain ensimmäisessä pykälässä sanotaan, että sijaisvanhempana voi toimia henkilö, joka on koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella sopiva antamaan perhehoitoa. Erityisvaatimuksia ei aseteta, silloin kun hoidettavien määrä jää neljään. Hän voi olla myös yksinhuoltaja tai yksinasuva henkilö. Virallisesti sijaisvanhemmuus syntyy sillä hetkellä, kun lapsikohtainen toimeksiantosopimus allekirjoitetaan. Sijaisvanhemmaksi ryhtymisellä on merkitystä koko perheen elämään monin eri tavoin. Sijoitettujen lapsien myötä moni asia muuttuu perheessä ja siksi onkin tärkeää, että kaikki perheen jäsenet hyväksyvät asian. Lapsen tulisi olla mieluiten nuorin perheen lapsista ja hän on tasa-arvoinen perheen jäsen. (Ahto ym. 1999, 33–34.)

Sijaisvanhemmaksi ryhdytään hyvin erilaisista syistä. Samalla kun sijaisvanhemmuuden katsotaan vastaavan sijaishuoltoa tarvitsevan lapsen tarpeisiin, uskovat sijaisvanhemmat myös lapsen täyttävän jonkin heidän tarpeensa. Sijaisvanhemmuus on ensisijaisesti vanhemmuutta, mutta siihen sisältyy myös ammatillisuuteen rinnastettavia piirteitä. (Lasten ja nuorten perhehoito 2007.) Ammatillisesta tiimistä puhuminen tuo joillekin ammattilaisille ja sijaisperheille mieleen kodinomaisuuden vastakohtan, vaikka ennen kaikkea kyse on tasavertaisuudesta. Yhteistyö eri tahojen kanssa antaa mahdollisuuden olla osallistumassa lapsen elämän suunniteluun ja päätöksen tekoon sekä samalla vaikuttaa tasavertaisena lapsen asioihin ja näin olla osana ammatillisista tiimiä. Sijaisvanhemmille ammatillisen tiimin korostaminen antaa myös luvan ja velvoitteen toimia lap-

sen asioiden parantamiseksi. (Back-Kiianmaa, Hakkarainen 2008, 140–141.) Lapsettomuus on eräs syy sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen ja syinä voivat ovat lapsirakkaus, halu auttaa lapsia sekä jakaa elämän onni heidän kanssaan. Halu ottaa omalle lapselle kaveri voi myös toimia motiivina tai he ovat kokeneet, että heidän on lähes pakko auttaa, koska lapsi on sukulaisten tai tuttavien. (Laurila 1993, 29.)

Sosiaalilautakunta vastaa huostaan otetun lapsen huolenpidon, hoidon ja kasvatuksen toteutumisesta, näin ollen sijaisvanhemmat eivät ole lapsen juridisia huoltajia. Lapsen huoltoon liittyvissä asioissa kuitenkin kuullaan sijaisvanhempia ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon. (Valkonen, 1995, 1.) Sijaisvanhempien on hyväksyttävä se, että heidän vanhemmuutensa on jatkuvasti ulkoapäin tulevan arvioinnin kohteena. He eivät ole siinä mielessä sijoitetun lapsen vanhempia, että he voisivat täysin itsenäisesti arvioida, mikä lapselle on parhaaksi vaan päätöksen teossa on otettava huomioon biologisten vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmat. (Huttunen 2001, 144–148.) Yhteistyö sosiaaliviranomaisten ja lapsen biologisten vanhempien kanssa ovat usein arkea, unohtamatta muita lapsen edun kannalta tärkeitä henkilöitä. Perheen ja vanhemmuuden yksityisyys joutuu joiltakin osin väistymään sijaislapsen tulon myötä. (Etäpelto, Vähäsantanen 2006, 20, 28.)

Kaikki lapseen ja häneen taustaansa liittyvät tiedot ovat luottamuksellisia ja sijaisvanhempia sitoo vaitiolovelvollisuus. Sijaisvanhemmilla on oikeus saada perhehoidon onnistumisen kannalta oleelliset tiedot sijoitettavan elämän tilanteesta, historiasta ja terveydentilasta. Heiltä edellytetään normaalin vanhemmuuden lisäksi myös erityistarpeisiin vastaamista, kasvun ja kehityksen tukemiseen paneutumista sekä aikaisempien kokemusten korjaamista ja korvaamista. He joutuvat kohtamaan ja hoitamaan senkaltaisia asioita, joita tavallisessa vanhemmuudessa ei ehkä koskaan kohdata. (Ahto ym.1999, 15–16, 24, 26.)

Sijaisvanhempana toimimisesta sanotaan, että se on samanlaista ja erilaista kuin yleensä vanhempana toimiminen. Sijoitetut lapset eivät ole useinkaan saaneet osakseen sellaista hoitoa, huolenpitoa ja tukea, jota he olisivat tarvinneet. He vaativat usein aikaisempien kokemustensa takia enemmän huomiota, suojelua ja hoivaa. (Ahto ym. 1999,19.) Lapsen kokemukset voivat näkyä impulsiivisena ja outona käyttäytymisenä ja sijaisvanhemmat ovat hyvin hämillään tilanteesta. Joskus vanhemmat jopa loukkaantuvat ja ky-

seenalaistavat vanhemmaksi ryhtymisen, koska huolenpito ei riitä eheyttämään ja parantamaan lasta. (Kalland 2011, 212.) Yhteistyö sosiaaliviranomaisten ja lapsen biologisten vanhempien kanssa ovat usein arkea, unohtamatta muita lapsen edun kannalta tärkeitä henkilöitä. Perheen ja vanhemmuuden yksityisyys joutuu joiltakin osin väistymään sijaislapsen tulon myötä. (Etäpelto, Vähäsantanen 2006, 20, 28.)

Sijaisvanhemmuuden käsitteen yhteydessä käytetään usein myös käsitettä jaettu vanhemmuus. Tällä viitataan siihen, että sijaisvanhemmat ovat täydentäviä tai tukevia vanhempia ja he jakavat vanhemmuuden biologisten vanhempien kanssa. Valkosen mukaan on kuitenkin unohdettu kysyä, mikä puoli vanhemmuudesta kuuluu kenellekin ja hänen tutkimuksensa nuoret kyseenalaistivatkin käsitteen ja he kokivat kaksien vanhempien omaksumisen vaikeaksi. (Valkonen 1995, 104–105.) Jaetussa vanhemmuudessa ongelma on todettu myös ristiriitaiset ja epäloogiset odotukset, kuinka sitoutua lapseen ja samanaikaisesti olla emotionaalisesti valmis luopumaan tästä milloin tahansa (Bardy 1989, 13–15).

4.2 Psykologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden tulkintoja

Sijaisvanhemmuudesta puhuttaessa kuulee usein puhuttavan myös psykologisesta vanhemmuudesta. Psykologisen vanhemmuuden käsitteestä ja merkityksestä on useita teorioita. Nämä teoriat ovat vaikuttamassa lähtökohdallisesti siihen, kuinka ja mihin suuntaan perhehoitoa kehitetään.

Vuonna 1973 amerikkalaiset tutkijat Goldstein, Freud ja Solnit ovat päätyneet teoksaan *Beyond the Best Interests of the Child*, että sijaisperheet on lastenkotia parempi ratkaisu sijoitetuille lapsille, koska sijaisvanhemmat voivat tarjota lapselle mahdollisuuden tuntea itsensä toivotuksi perheenjäseneksi ja näin toteutuu todennäköisemmin psykologinen vanhemmuus, jota jokainen lapsi tarvitsee. He korostivat, että lapsi tarvitsee pysyvyyttä ja jatkuvuutta ympärilleen saadakseen sisäistä tasapainoa elämänsä alkuvuosille. Heidän mukaansa lapsi tulisi sijoittaa mahdollisimman pian sellaisten aikuisten hoitoon, jotka voivat toimia lapsen psykologisenä vanhempana ja sijoittaminen tulisi olla mahdollisimman pysyvää. Edestakainen siirtelyn he ajattelivat haavoittavan lapsen kiintymyssuhteiden syntymistä. He käyttivät käsitettä vähiten vahingoittava vaihtoehto,

lapsen edun vastineena, koska heidän mielestään se ilmaisee sen, että huostaanottoa harkitessa lapsi on jo olosuhteidensa uhri ja hänen kehityksensä on vaarassa. He olivat sitä mieltä, että lapsen menettäessä suhteensa alkuperäisiin vanhempiin on lapsen etu jo menetetty. (Goldstein, Freud, Solnit, Valkonen 1995, 7–8.)

Erilaisiakin käsityksiä psykologisesta vanhemmuuden muodostumisesta löytyy kirjallisuudesta. Ruotsalaistutkijat Vinterhed, Börjeson, Cederström, Fredin, Hessle M. ja Hessle S. tekivät vastineen Goldsteinin ym. saman teorian edustajille. He julkaisivat vuonna 1981 teoksen *Barn i kris: en bok om barn och separation*. Heidän mielestään psykologisen vanhemmuuden lähtökohtana on varhainen vuorovaikutus. He kritisoivat sitä, että Goldstein ym. näkevät lapsen hänen tarpeiden kautta ja näin ollen lapsen tunnesiteiden merkitystä ei huomioida riittävästi. Ruotsalaistutkijat ovat sitä mieltä, että lapsen ensimmäinen samaistumiskohde on hänen psykologinen vanhempansa ja häntä ei ole vaihdettavissa vaan lapsi kantaa häntä sisällään psykologisessa merkityksessä. Heidän mukaansa tämä asia tulisi ottaa huomioon etenkin huostaanottojen yhteydessä, kun lapsen ja vanhemman suhde joudutaan katkaisemaan ja samalla lapsi menettää yhteyden myös itseensä. Perhehoidossa oleva lapsi ei siis välttämättä tutkijoiden mukaan samaistuvällisemmin sijaisvanhempiin, vaan heidän roolinsa nähdään täydentävänä tai tukevana vanhempana. (Vinterhed, Börjeson, Cederström, Fredin, Hessle M. ja Hessle S. 1981, Valkonen 1995, 9–11.)

Psykologista vanhemmuutta ovat määrittäneet myös Hirsjärvi ja Huttunen (1995, 53–54) ja heidän mukaansa se syntyy silloin, kun lapsi alkaa pitää jotakin ihmistä isänään tai äitinään, eli kun joku aikuinen saa hänen mielessään vanhemman aseman. Psykologiseksi vanhemmaksi voi tulla siis joku muu, jolla ei ole lakiin perustuvaa suhdetta lapseen. Psykologisen vanhemmuuden teorioiden mukaan keskeisimpiä lapsen ja vanhemman välisen suhteen sisältöjä ovat lapsen ja vanhemman välinen kiintymys sekä lapsen samaistuminen vanhempansa.

Psykologisen vanhemmuuden katsotaan koskettavan niitä vanhempien piirteitä ja toimia, jotka tukevat lapsen psykologista identiteettiä ja eheyttävät yhtäläillä älyllisesti, sosiaalisesti, moraalisesti kuin fyysisesti (Gerris 1994, 149). Vanhempien valmistautuessa vanhemmuuteen he käyvät läpi tietynlaisen kehityskulun, mikä sisältää tunneperäisen valmistautumisen vanhemmuuteen, kiintymisen sekä kiinnittymisen lapseen. Lapsen

kehittyessä kohdussa vanhemmat valmistautuvat vanhemmuuteen ja psykologisen vanhemmuuden kehittyminenkin vie vähintään yhtä kauan. Samankaltaisen kehityskulun käyvät läpi myös sijaisvanhemmat, ilman raskausaikaa Vanhempana toimimisessa tarvitaan refleksiivistä kykyä, joka auttaa vanhempia ymmärtämään ja näkemään lapsi yksilönä ilman, että ottavat hänen käytöstään henkilökohtaisesti tai menemällä mukaan. Tämä edesauttaa lapsen tukemista ja kiintymissuhteen syntymistä. (Broden 2006, 49, 95.)

Lastenpsykiatri Mäkelän 2009 mielestä kiintymyssuhde syntyy niihin aikuisiin, joiden kanssa lapsi jakaa toistuvasti kokemuksia ja yhteisymmärryksen tunnetta. Näitä aikuisia voi olla useitakin lapsen elämässä. Hänen mukaansa lapsi hyötyy siitä, että on useita ihmisiä lapsen elämässä. Erilaiset toimintatavat kokea antavat mahdollisuuden eriytymiseen ja hienovireisyyteen. (Mäkelä J., Mäkelä I., 2009, 27.)

Turvallisesti kiinnittyneellä lapsella on kokemus siitä, että häntä rakastetaan omana itsenään ja hänellä on luottamus vanhempiensa herkkyyteen, läsnäoloon ja hyvyyteen ja he tukeutuvat häden hetkellä vanhempiinsa. He myös uskaltavat tutkia ympäristöään ja pystyvät ilmaisemaan sekä kielteisiä ja myönteisiä tunteitaan. (Punamäki 2011, 111.)

Sosiaalinen vanhemmuus voidaan nähdä oikeudellisena suhtena lapseen eli sosiaalinen vanhempi on se, jonka vanhemmuus on laillistettu ja jonka perheessä lapsi elää. (Hirsjärvi, Huttunen 1995, 53.) Sosiaalinen vanhemmuus ei rakennu pelkästään siten, että lapsi ottaa vastaan hoivaa, vaan kyse on molemmanpuoleisesta vuorovaikutuksesta, jota lapsi ja vanhempi ovat rakentamassa. (Ritala, Koskinen, 2001, 58–60). Myös sosiaalinen identiteetti eli yhteiskunnan, kansakunnan ja ryhmän jäsenyyteen liittyvät piirteet ja oikeudet määräytyvät sosiaalisen vanhemmuuden kautta. Sen kautta lapsi saa nimen, kansallisen identiteetin ja kansalaisuuden. (Gerris 1994, 148.)

Valkonen (1995, 100, 106) pohtii, että biologinen tai sosiaalinen vanhemmuus eivät takaa sitä, että vanhempi on vanhemmuudessaan psykologinen vanhempi. Hänen havaintonsa pohjalta luottamuksellinen tunnesuhteen syntyminen edellyttää vanhempien sitoutumista hoito- ja kasvatusvastuuseen sekä vanhemman osoittamaa rakkautta ja lämpöä. Biologinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus kohtaavat siis toisensa perhehoidossa. Hänen tutkimukseensa osallistuneiden perhehoitonoorten mukaan van-

hemmuus on jatkuvaa, vastuullista ja rakastavaa kanssakäymistä lapsen kanssa ja siinä on vanhemmalla kasvattava rooli.

5 Perhehoidon kehittäminen

Perhehoidon kehittäminen on ollut esillä lastensuojelussa viime vuosina. Siitä on tehty useita tutkimuksia ja kyselyjä muun muassa Pelastakaa Lapset ry toteutti syksyllä 2009 kyselyn, joka on nimeltään Terveisiä täältä kodista, perhehoidon, lapsille, nuorille ja heidän sijaisvanhemmilleen. Kysely tehtiin myös osalle sijoitettujen lasten syntymävanhemmille sekä lasten asioita hoitaville sosiaalityöntekijöille. Sen vastauksista kävi ilmi, että kaikkein eniten sijaisvanhemmat toivoisivat vertaisryhmä- tai pienryhmätoimintaa, mentoritukea tai erilaista konsultaatio- tai kriisiapua vaikeissa tilanteissa. Vastauksista kävi ilmi myös, että on paljon niitä, jotka eivät koe tarvitsevansa juuri tämänkaltaista tukea lainkaan. (Marjomaa ym. 2010, 5.) Kuopion yliopiston ja Pohjois-Savon kehittämissyksikkö tekivät myös vuonna 2009 sijaisvanhemmuustutkimuksen. He kyselivät sijaisvanhemmilta muun muassa heidän eritahoilta saamaansa tukea. Tuloksista kävi ilmi, että noin puolet sijaisvanhemmista oli melko tyytyväisiä saamaansa tukeen. He kokivat tärkeimmäksi tueksi läheiset ihmiset sekä sosiaalityöntekijän, terveydenhuollon ammattilaiset sekä opettajat. (Pölkki, ym. 2009, 12.)

Kuopion alueella on tutkinut sijaisvanhempien tuen tarvetta myös Mehtosen vuonna 2008 pro gradussaan nimeltä Tuettu sijaisvanhemmuus sekä Koistinen vuonna 2011 opinnäytetyössään Sijaisvanhempien kokemuksia arjessa jaksamisesta. Edellä mainitut tutkimukset muiden samankaltaisten tutkimusten kanssa ovat olleet vaikuttamassa siihen, että vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoitoon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto, joten sen kehittäminen on varsin ajankohtaista. Lakimuutoksen myötä laitoshoitoon lapsi sijoitetaan vain siinä tapauksessa, jos perhehoidon järjestäminen ei ole lapsen edun mukaista riittävien tukitoimienkaan avulla. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50.§.)

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö toimii Siilinjärvellä ja sen tavoitteena on tuottaa sekä kehittää lastensuojelulain mukaisia palveluja alueen lasten ja perheiden tarpeisiin. Yksikössä toimivat hankkeet toteutetaan yhteistyössä kuntien lapsi- ja perhepalveluiden sekä alueellisten ja valtakunnallisten yhteistyötahojen kanssa. (Pohjois-Savon kehittämissyksikkö 2012.)

Ketola (2008, 59) on sitä mieltä, että perhehoitoon on luotava sellainen malli, jossa sekä sijoitettua lapselle ja perhehoitajalle tarjotaan paljon nykyistä enemmän tukea. Hän viittaa Iso-Britannian malliin, jossa on vahvasti tuettuja perhehoitoja noin 20 % kaikesta perhehoidosta. Vahvasti tuettu perhehoito voitaisiin tuottaa esimerkiksi ostopalveluina yrityksiltä. Hänen mukaansa tämänkaltainen perhehoito olisi edullisempaa kuin laitoshoido ja sillä voitaisiin tarjota lapsille mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon.

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia niitä kokemuksia, joita sijaisäideillä on käyttämistään tukimuodoista sekä tarkastella niitä kehittämissuhteita, joita sijaisäideillä on käyttämiinsä tukimuotoihin. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on

- tutkia niitä kokemuksia, joita sijaisäideillä on käyttämistään tukimuodoista sekä
- tarkastella kehittämissuhteita, joita sijaisäidillä on sijaisperheille suunnattuihin tukimuotoihin.

Saadun tiedon pohjalta voidaan kehittää tukimuotoja asiakaslähtöisesti vastaamaan sijaisvanhempien tarpeita ja näin edesauttaa sijoitetun lapsen kasvun sekä kehityksen tukemista. Tästä tutkimuksesta on hyötyä Kuopion kaupungin sosiaalitoimelle, heidän kehittäessään sijaisvanhemmille suunnattuja tukimuotoja.

Opinnäytetyöni rajasin käsittämään vain tukimuotoihin, vaikka ensin suunnittelin aiheeksi sijaisvanhemmuuden kokeminen sekä kokemukset tukimuodoista. Se olisi epäilemättä tuonut lisäymmärrystä sijaisvanhemmuuteen ja tuen tarpeeseen. Joitakin valintoja oli kuitenkin tehtävä, jotta aineisto ei olisi liian suuri opinnäytetyöksi, joten se osio jäi pois alkuperäisestä suunnitelmasta. Aiheen rajauksessa otin huomioon myös omat tiedolliset ja taidolliset resurssit tehdä opinnäytetyötä sijaisvanhemmista. Valintaa rajatessani huomioin myös ajalliset resurssit sekä voimavarani, mitkä ovat käytettävissä työn tekemiseen. Aiheen mielenkiintoisuus ja perhehoidon kehittämisen ajankohtaisuus oli ohjaamassa myös rajauksen tekoa.

6.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tämä opinnäytetyö on tehty Kuopion kaupungin sijaishuoltoyksikön viidelle sijaisäidille. Määräksi valitsin viisi perhettä olettaen sen kokoisen kohderyhmän antavan melko monipuolisesti tietoa sijaisvanhempien kokemuksista. Myös omat resurssit opinnäytetyön tekemiseen olivat vaikuttamassa kohderyhmän kokoon. Kuopio määräytyi paikkakunnaksi oman asuinpaikkani perusteella. Tutkimusluvan opinnäytetyöhöni sain 19.10.2011 Kuopion kaupungin Perusturva- ja terveyslautakunnalta. (Liite 3).

Luvan saamisen jälkeen olin yhteydessä sosiaalitoimen sijaishuoltoyksikköön saadakseni sieltä tutkimuksen osallistuvat sijaisvanhempien yhteystiedot. Esitin heille toiveen saada sellaisia sijaisvanhempia, jotka ovat toimineet sijaisvanhempana jo pidemmän aikaa sekä niitä, jotka ovat toimineet vasta vähän aikaa. Tämän rajauksen perusteella oletin saavani reaaliaikaista tietoa siitä, minkälaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on alkuvaiheen tuesta. Laitoin sähköpostitse sijaishuoltoyksikön esimiehelle saatekirjeen, jonka hän toimitti alaisilleen ja he välittivät sen tutkimukseen osallistuville sijaisvanhemmille sähköpostin välityksellä. Sain kolmelta eri sosiaalityöntekijältä, viiden sijaisäidin yhteystiedot ja he kaikki osallistuivat haastatteluihin. Tämän myötä tutkimuksen tehtävä tarkentui sijaisäitien kokemuksiin käyttämistään tukimuodoista sekä kehittämisehdotuksiinsa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat käyneet PRIDE -koulutuksen.

6.3 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksen toteutustapa on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, sisältäen ajatuksen, että todellisuus on moninainen. Sen pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita ennemmin kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä ja sen tavoitteena on myös ymmärtää tutkimuskohdetta. Tutkija lähtee liikkeelle jostakin empiirisestä havainnosta kuten litteroidusta haastattelusta tai havainnointiraporteista ja tekee niistä analyysiä sekä vertailee merkittäviksi katsottuja teemoja. Sen jälkeen hän selittää tutkittavaa ilmiötä ja pohtii sen merkitystä. Tutkimusote laadullisessa tutkimuksessa on induktiivinen, alkaen yksittäisistä havainnosta ja päättyy yleisimpiin merkityksiin vaikkakin tutkimusaineistosta ei voi tehdä yleistettäviä päätelmiä. Taustalla kuitenkin ajatus, että yksityisessä toistuu yleinen eli tutkittaessa tarpeeksi saadaan näkyviin se, mikä on ilmiössä merkittävää ja mikä toistuu usein yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 1998, 161, 181, 258.)

Tällä opinnäytetyöllä tuon esille sitä tietoa ja niitä kokemuksia, joita sijaisäideille on kertynyt oman sijaisvanhemmuuden aikana tukimuodoista. Tutkimuksen avulla saamme ymmärrystä siitä, miten he ovat kokeneet eri tukimuodot. Tämän tiedon ja ymmärryksen kautta voimme auttaa eri tahoja kehittämään tukimuotoja.

6.4 Aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Tässä tutkimuksessa sen tutkimustehtäviin haetaan vastauksia teemahaastattelulla, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi. Aineistonkeruu menetelmänä yksittäiset teemahaastattelut sopivat hyvin subjektiivisten kokemusten saamiseksi. Haastattelun etuna on se, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Teemahaastattelussa teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto- ja järjestys puuttuu. (Hirsjärvi ym.1997, 201, 204.) Oleellista teemahaastattelussa on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelu etenee ennalta määrättyjen keskeisten teemojen avulla. Teemat pyritään käymään keskustellen läpi kaikkien tutkittavien kanssa antaen vapaalle puheelle tilaa. Teemahaastattelussa huomioidaan ihmisten tulkinnat ja heidän asioille antamat merkitykset. (Hirsjärvi ym.2000, 48.)

Teema-alueet tulevat opinnäytetyön keskeisistä käsitteistä. Ensimmäisenä teemana tässä opinnäytetyössä oli sijaisvanhempien kokemukset käyttämisestä tukimuodoista, sen saatavuudesta, käytöstä ja tarpeesta. Teeman tarkoituksena oli tutkia kokemuksia, joita sijaisvanhemmille oli muodostunut tukimuodoista. Toisena teema oli kehittämissuhteet tukimuotoihin. Siinä sijaisvanhemmat saivat kertoa vapaasti niitä kehittämissuhteita tukimuotoihin, joita heille oli tullut sijaisvanhempana toimimisen aikana.

Esitestauksen teemahaastattelurungolle suoritin ensimmäisen haastattelun yhteydessä. Sen jälkeen lisäsin taustatietoihin kysymyksen, onko teillä omia lapsia. Oletin sen antavan tietoa siitä käyttävätkö sijaisvanhemmat, joilla ei ole omia lapsia, enemmän tukimuotoja, kuin ne joilla on omia lapsia.

6.5 Haastattelujen toteutus ja litterointi

Hirsjärven (2000, 89, 102) mukaan haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa haastattelija haluaa saada haastateltavalta merkityksellistä tietoa tutkimukseen. Haastattelu on kaksitahoinen, koska yhtä aikaa tutkijan tulee motivoida haastateltavaa ja samalla helpottaa informaation kulkua sekä sen jäsentämistä haastateltavan kanssa. Se alkaa yleensä sillä, että haastattelija saapuu haastateltavan kotiin ja on siellä tapahtumien keskellä. Mikäli haastattelu tapahtuu jossakin toimistossa tai muissa yleisissä tiloissa on haastattelutilanne yleensä rauhallinen ja hiljainen.

Saatuani haastateltavien yhteystiedot sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijöiltä olin sijaisäiteihin yhteydessä puhelimitse ja sovin haastattelun ajan ja paikan. Haastattelu toteutettiin loka - marraskuussa 2011. Kaikki tutkimukseen osallistuvat haastattelin yksittäin. Haastattelut toteutettiin yhdessä sopimassamme paikassa ja ne kestivät tunnista kahteen tuntiin. Yksi haastatteluista toteutettiin sijaisperheen kotona, yksi yksityisasunnossa ja muut yleisissä tiloissa. Haastattelut etenivät teemahaastattelurungon mukaisesti (Liite 1). Haastattelut nauhoitin nauhurille ja tein myös muutamia kirjauksia paperille, koskien sellaisia asioita, joihin haastattelun aikana palattiin. Haastattelu eteni teemoitain ja tutkittavat saivat kertoa omin sanoin kokemuksiaan tukimuodoista ja niiden kehittämisehdotuksista.

Haastatteluissa haastattelija on samalla osallistuva että tutkiva persoona. Oma osuus tulisi tiedostaa ja minimoida, jotta voisi olla mahdollisemman puolueeton vailla mielipiteitä, eikä ajautua väittelytilanteisiin haastateltavan kanssa. Myöskään asioiden hämästely ei kuulu haastattelijan rooliin. Kuitenkin teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua ja haastattelija on ihminen, eikä mittaväline. Tärkeämpää onkin luontevuus, eikä kaavamainen suoritus. (Hirsjärvi ym. 2000,97.)

Oman roolin tiedostamisen ja sisäistämisen koin aloittelija olevan melko haasteellista. Informaation hankkiminen luontevan kommunikoinnin avulla ei ollut helppoa. Pian haastatteluiden jälkeen litteroin haastattelut auki sanatarkasti omalle henkilökohtaiselle tietokoneelleni. Haastatteluista koostui yhteensä 36 sivua tekstiä ja se kirjoitettiin Times New Roman-tyylillä ja rivinväli oli 1,15.

Hirsjärven mukaan (2000,138) litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta olemassa. Tutkimustehtävä määrää sen kuinka tarkkaan tulee litteroida kirjoitetaankosiiis sanasta sanaan vai tehdään valintoja kirjoitettavasta tekstistä. Itse katsoin parhaaksi sanatarkan litteroinnin, koska purkamisvaiheessa oleellisten asioiden erottaminen epäoleellisista tuntui vaikealta. Litteroinnin koin olevan melko raskasta, mutta myös antoisaa. Haastateltavan kokemukset muodostivat kokonaisuuden ja samalla ymmärryksen aiheesta syventyi ja laajeni.

6.6 Aineiston analyysi ja sen valinta

Aineistoa voi analysoida eritavoin laadullisessa tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa olen analysoinut aineistoa teemoittelun avulla. Siinä aineisto analysoidaan järjestelmällä se ensin haastatteluteemoihin ja seuraavaksi tarkastellaan tehden samalla muistiinpanoja. Tavoitteena on aineiston tiivistäminen ja saadaa samalla esille ymmärrystä ja tulkintaa siitä, mitä olennaista lisäinformaatiota aineisto tuo tutkimuskysymyksiin vastaamiseen. Lopuksi pyritään tiivistämään teemojen keskeistä sisältöä omin sanoin ja liitetään mukaan tulkintoja ja teoriaa. Tutkimusten vastausten kirjaamisessa on huomioitava, ettei lähde kirjaamaan liian yksityiskohtaisia tuloksia, vaan on kuvailtava tuloksista nousevia ilmiöitä muistaen tutkimuksen tarkoituksen. (Hirsjärvi ym. 2000, 141–142, 146.)

Analyysin aluksi luin kaikki haastattelut läpi saaden kokonaiskäsitteen aineistosta sekä ymmärrystä analyysin tekoon. Aineisto oli minulle jo tuttu, koska olin itse tehnyt haastattelut sekä litteroinut ne. Alleviivattuani kaikki tukimuotoihin liittyvät kokemukset ja kehittämissuositukset muodostin ensimmäiset alateemat teemahaastattelunrunnon kysymyksistä. Alateemaksi muotoutuivat: tuen tarve, saatavuus, tukimuotojen käyttö ja mistä tukea arjessa jaksamiseen. Keräsin alateemojen alle niihin liittyviä kokemuksia tiivistäen niiden keskeistä sisältöä ja analysoin niitä. Analysoinnin jälkeen tein päätöksen kirjata tulokset näiden osalta alateemojen mukaisesti. Päätöksen syynä oli tutkimustehtävän kysymyksen asettelu, kokemuksia tukimuodoista. Tällä tuloksiin tuli selkeä kokonaisuus, joka helpottaa luettavuutta ja selkeyttä. Alateemat omana kappaleinaan helpottaa myös niiden sisältävän tiedon löytymistä.

Tämän jälkeen keräsin aineistosta sijaisaitien kokemuksia lakisääteisistä tukimuodoista, etsien yhtäläisyyksiä, joista tein seuraavat alateemat ja kirjasin kokemukset niiden alle ja analysoin ne. Seuraavaksi keräsin niitä kokemuksia, jotka eivät olleet sopineet aikaisempien teemojen alle ja kirjasin ne ylös. Etsin samankaltaisuuksia niistä ja yhdistelin ne omaksi ryhmäkseen nimeltä muita tukimuotoja. Tämän jälkeen aloitin varsinaisen aineiston tulkitsemisen ja tulosten kirjoittamisen.

Kehittämissuositukset keräsin aineistosta tukimuodoittain, jonka jälkeen etsin niistä yhtäläisyyksiä ja kirjasin ne ylös. Kehittämissuosituksissa oli myös sellaisia yksittäisiä vastauksia joilla ei ollut yhtäläisyyksiä mihinkään, mutta niiden julki tuominen oli mielestäni merkityksellistä. Kaikki ideat perhehoidon kehittämiseksi ovat mielestäni tervetulleita, joten nekin on kirjattu tuloksiin. Alla on kuvattuna kuviot aineistoni analyysivaiheista, alkuperäisistä kokemuksista alateemoihin ja alateemoista pääteemoihin. Pääteemat tulivat teoretiedosta ja niitä ovat kokemukset tukimuodoittain ja kehittämissuositukset sekä muu tuki.

”Meillä taas kaikki muutos, se aiheuttaa niin hirveesti sitä ongelmaa ja joka rajoittaa hirveesti sitä meidän juttua.”	Muutokset lapsen elämässä rajoittaa hoitoon viemistä.
. Nekin oli vaikea jättää jotenkin hoitoon tää lapsi ja sitten kun mentiin taas viikko takapakkia siinä arjessa,	

Kuvio 1. Alkuperäisistä kokemuksista alateemoihin

Lapset vaikea jättää hoitoon, koska siitä seuraa takapakkia heidän arkeensa	Kokemus siitä, että ei halua käyttää vapaa-päiviä, koska muutokset lapsen elämässä koettu arkea hankaloittavana.
Muutokset lapsen elämässä rajoittaa hoitoon viemistä.	

Kuvio 2. Esimerkki alateemoista pääteemoihin

7 Sijaisäitien kokemuksia tukimuodoista

7.1 Taustatietoja sijaisäideistä

Tutkimukseen osallistuneet sijaisäidit olivat toimineet sijaisvanhempana eripituisia ajanjaksoja. Kokemusta sijaisvanhempana olemisesta oli muutamasta kuukaudesta aina 16-vuoteen. Sijoitettuja lapsia perheillä oli vaihteleva määrä. Kahdella perheellä oli yksi lapsi sijoitettuna ja loppuilla perheistä oli useampia lapsia perhehoidossa. Ainostaan yhdellä perheellä oli sijoitettu lapsia muistakin, kuin Kuopion kunnasta.

7.2 Arjen tuki

Kysyttäessä haastatelluilta sijaisäideiltä mistä he saivat apua arjessa jaksamiseen, kaksi sijaisäideistä nimesi oman puolison ja muut läheiset ihmiset kaikkein tärkeimmäksi tueksi. Puolisot tuki henkisesti jaksamisessa koettiin korvaamattomaksi ja he kertoivat myös kokeneensa, että tuki tulee ennen kaikkea arjen yhdessä jakamisesta. Läheisten tuessa koettiin merkitykselliseksi se, että he tuntevat lapset ja tietävät heidän tarpeitaan ilman, että sitä kerrotaan. Läheisten antamassa korostuu myös se, että sitä on saatavilla lähes aina ja tilanteita voidaan käydä läpi reaaliaikaisena.

Niin meidän kaikkein läheisten tuki on hirveen tärkeä ollu ja siitä me saadaan se voima, koska hyö niinku ellää samaa tavallaan siinä.

Terapiakäynnit olivat neljän äidin mielestä tärkeä tuki heidän sijaisvanhemmuudessaan. Sieltä he kertoivat saavansa ohjausta ja toivat esille sen, miten tärkeää on olla olemassa paikka minne voi soittaa, kun on lapsen käytöksestä huolissaan. Kaikki sijaisäidit kertoivat, että tarvitsevansa tukea nimenomaan silloin, kun lapsi oireilee käytöksellään.

Eli jos ei olisi tätä terapiaa saatu, niin minä tuskin olisin jaksanut tehdä tätä.

Kyl mä sanon tärkeintä on varmaan ollut, kyllä se pienilapsityöryhmä elikkä lapsipsykologi, sairaanhoitaja ja lääkäri ja heidän tarjoama tuki.

Kaikki sijaisäidit olivat samaa mieltä, että sosiaalityöntekijän tuella on tärkeä merkitys heille. Etenkin sijoituksen alkuvaiheessa ja yhteistyössä biologisten vanhempien kanssa sijaisäidit kokivat tarvitsevansa hänen tukea.

...että tämän X:n kanssa olisi ollut se tilanne, että ei me ei ois saatu sosiaalityöntekijää kiinni, niin me ei ois varmaan kestäty ja jaksettu sitä arkee.

Sosiaalityöntekijä, joka virkansa puolesta sitä selvittää ja tuota, kun meillä niinku tavallaan keinot loppuu, niin hän on se, joka ammattinsa kautta on meidän tukena nimenomaan.

Arjessa jaksamiseen sijaisäidit kertoivat saavansa tukea myös perusterveydenhuollon - ja lapsiperheiden palveluista, päivähoitosta, iltapäiväkerhosta, työnohjauksesta, tukiperheistä ja vertaistuesta. Neuvola oli koettu hyväksi tueksi kahden äidin mielestä. He

olivat kokeneet saaneensa terveydenhoitajalta tukea ja ohjausta omaan kasvatus - ja hoito tehtäväänsä.

7.3 Arjen tuen saatavuus ja käyttö

Tukimuotojen saatavuuteen oli neljä sijaisäitiä tyytyväisiä. Oma aktiivisuus korostui tuen saamisessa. Yhdellä äidillä oli kokemus, että hänelle ei ollut tarjottu, eikä esitelty missään vaiheessa tukimuotoja. Erityisesti sijaisäidit olivat tyytyväisiä sosiaalityöntekijöiden saatavuuteen. Sijoituksen alussa äidit kertoivat yhteydenpidon olleen tiheämpää ja perhetilanteen tasoittuessa Kuopiossa on tapana olla yhteydessä vuosittain vähintään kaksi kertaa. Joillakin sijoitetulla lapsilla oli jo perhehoitoon tullessaan tukitoimia valmiina ja äidit kokivat sen erittäin hyväksi asiaksi.

Sitä me on kyllä sanottu, et meillä on kyllä ollut hirveen hyvä onni, että me on saatu se tarvittava tuki ja hoito, mitä me on tarvittu.

..heidät on kyllä saanu kiinni. Ollaan sähköpostitse ja he soittaa takas tai voi laittaa tekstarin, ”et soita äkkiä”. Et melkein voi sanoa saman päivän, jos ei saman tunnin aikana.

Kaikki sijaisäidit olivat käyneet PRIDE- koulutuksen. Kahdella äidillä kouluttautuminen oli jäänyt PRIDE- koulutukseen. Vuonna 2011 kaksi äitiä oli käynyt sijaisvanhemmille suunnatuissa koulutuksissa ja vertaisryhmää oli käyttänyt kaksi sijaisäitiä kokien sen alkuvaiheessa tärkeänä tukena. Toisten sijaisvanhempien tuen koki merkitykselliseksi kaksi äitiä. He puhuivat näistä tuttavaperheinä, jotka toimivat myös sijaisvanhempana ja kertoivat pitävänsä yhteyttä heidän kanssaan jakaen samalla sijaisvanhemmuuteen liittyviä asioita. Tämänkaltainen vertaistuki koettiin hyväksi sen saatavuuden ja avoimen yhteistyön takia

Meillä on niin sanotusti epävirallisesti, niitä ihmisiä, joille voi soittaa ja puhua. Ja just tuossa juttelin yhden tuttavaruovan kanssa, niin sieltä tuli semmoinen idea mitä ite ei ole tullut ajatelleeksikaan.

Sitten on nämä meidän ystäväperheet, jonne on tullut sitten soiteltua ja purettua jotakin tilannetta. Ne on aina sitten käytettävissä.

Sijaisvanhemmille kuuluvista vapaista oli tietoisia neljä äitiä ja kolme perhettä käytti tuota mahdollisuutta hyväkseen. Yhdellä äidillä ei ollut asiasta muuta tietoa kuin hän oli lukenut toimeksiantosopimuksesta sen olemassaolosta. Yksi perhe ei ollut käyttänyt vapaita lainkaan, vaan oli saanut siitä rahallisen korvauksen.

Perhetyöntekijän tukea kaivattiin lisää ja hänen saatavuutensa koettiin melko huonoksi. Hän työnkuvakseen kuvantui haastatteluissa pääasiassa lasten hoito vanhempien hoitaessa esimerkiksi muiden lasten asioita. Haastatteluista sijaisäideistä kukaan ei ollut käyttänyt mentoroinnin tuomaa tukea sijaisvanhemmuudessa. Yhdellä perheellä oli tukiperhe, jossa lapsi kävi säännöllisesti. Tukiperheen avulla tuettiin sijaisperheen jaksamista. Työnohjausta sijaisvanhemmuuden tukena käytti yksi perhe ja yksi äideistä koki saavansa lapsen isovanhemmalta tukea omaan jaksamiseen.

7.4 Koulutus, työnohjaus ja vertaistuki tukena

Kysyttäessä sijaisäideiltä kokemuksia koulutuksista, kaksi äitiä kertoi kokeneensa ne hyväksi. Koulutuksen sisällöt olivat olleet hyviä ja ne tukivat sijaisvanhemmuutta. Haastattelussa tuli esille, että sijaisäidit kertoivat koulutusten olevan toisinaan kouluttajakeskeisiä ja kertoivat kaipaavansa koulutuksen yhteyteen yhteisiä keskusteluja, joiden avulla voisi syventää koulutuksen sisältöä. Pääsy koulutuksiin koettiin ongelmalliseksi, koska lastenhoitoa oli vaikea järjestää koulutuksen ajaksi. Myös pitkien matkojaen koettiin hankaloittavan koulutuksiin hakeutumista.

Koulutus on tietenkin ensisijainen ykkönen ja se sattui niin sopivasti siihen tarpeeseen. Se oli huippu. Me elettiin niiden koulutusten annilla.

.. siellä on hirveen hyvä, kun siellä on asiantuntijoita, niin kuin semmoisia ihmisiä, mut tavallaan siellä pitäs olla aikaa enemmän, saaha keskustella asioista. Et se on vähän liian kuin semmoista, et luetaan, luetaan, luetaan, mut tavallaan keskustelulle ei ole aikaa.

Työnohjauksesta sijaisvanhemmuuden tukena oli vain yhdellä sijaisäidillä kokemusta. Hän kertoi hyötyneensä siitä ja saaneensa siitä tukea sijaisvanhemmuuteensa. Haastatteluissa tuli esille, että useampi sijaisäiti oli harkinnut työnohjausta, mutta sitoutuminen

työnohjaukseen mietitytti. Myös vaihtelevat perhetilanteet asettivat omat haasteensa sille, että työnohjausta käyttäisi tukimuotona.

Työohjausjuttu on hirveen hyvä ollu, koska siellä puhutaan samaa kieltä kuin meillä.

Kokemukset sijaisvanhemmille suunnatusta vertaistukiryhmästä olivat myönteisiä niillä äidillä, jotka olivat käyttäneet sitä sijaisvanhemmuuden tukena. He toivat haastatteluissa esille, että sijaisvanhemmuuden erityispiirteiden jakaminen tukee sijaisvanhemmuutta. Perheiden moninaiset haasteet sijoitettujen lasten kanssa olivat sijaisäitien mielestä erilaisia kuin haasteet omien lasten kanssa. Haastatellut kertoivat, että tuttavaperheiden kanssa jaetaan arjen tilanteita usein jopa viikoittain vertaistuen periaatteilla. He kertoivat jakavansa käytännön ideoita ja saavansa oivalluksia asioista keskusteluista. Ne auttavat sekä tukevat lapsen hoito- ja kasvatustehtävässä sijaisäitiä. Vertaistuki tuttavaperheiden kanssaan tukee heidän kertomansa perusteella sijaisvanhemmuutta ja on hyvä keino lisäämään ymmärrystä eri tilanteista.

Se on niin jännä huomata, kuinka kun juttelee jostain asiasta, ne on just niitä samoja asioita. Tulee ajateltua eri kantilta asioita.

7.5 Kokemuksia taloudellisesta tuesta ja vapaista

Kukaan äideistä ei tuonut esille haastattelun aikana sitä, onko taloudellinen tuki riittävä vai riittämätön. Useampi sijaisäideistä kertoi kokeneensa, että taloudellisen tuen määrästä neuvotellaan lapsen haasteellisuuden mukaan, mutta joillakin haastatelluista äideistä oli erilainen kokemus asiasta. He kertoivat kokeneensa epäoikeudenmukaista arviointia taloudellisen tuen maksamisesta ja he toivoivat yksilöllisempää huomiointia. Haastatteluissa tuli myös esille, että oli epäselvyyksiä siitä, kuinka sijaisperheelle suunnattua starttirahaa tulisi käyttää. Epäselvyyttä aiheutti tarkkojen ohjeiden puuttuminen käyttökohteista. Sijoitetun lapsen harrastusmenojen korvaukset koettiin hyvänä tukena.

Kyllä ne sais olla niinku korkeemmat ja huomioida, ihan oikeesti.. Se, että se monimuotoisuus ja tavallaan se haasteellisuus, et mitä voi perheessä olla. Se pitäs huomioida vähän tarkemmin sitte, et ei voi olla kaikilla sama lähtö.

Sijaisvanhemmat voivat vähentää verotuksessa lapsista syntyneitä kuluja ja tätä oikeutta käytti yksi haastatelluista äideistä. Hän kertoi, että he olivat miehensä kanssa kokeneet kulukorvauksen pieneksi ja näin pääsevät vaikuttamaan kulukorvauksen todelliseen summaan paremmin.

Haastatellut sijaisäidit kertoivat sijaisvanhemmille kuuluvien vapaiden toteutuvan joko biologisten vanhempien tai isovanhempien luona. Kaikki sijaisäidit kertoivat ajoittain kaipaavansa vapaata ja sitä käyttäneet äidit olivat sitä mieltä, että se tukee heidän jaksamistaan. Äidit toivat esille haastatteluissa sen, että tarvetta vapaille olisi ollut useammin kuin niitä oli pidetty, mutta lapsen tarpeet menevät omien tarpeiden edelle. Haastatteluissa tuli esille myös sellainen perhe, joka yhdenkuuluvuuden lisäämiseksi halusi viettää kaikki lomat ja muun vapaa-ajan yhdessä.

Ne oli jossain vaiheessa tuota vähäisempiä ja silloin, oikeesti tuntu, sit kun lopulta tuli se, että me saatiin pari päivää. Se tuli ihan taivaallinen, että ne on kylä ihan hirveen tärkeitä ihan oikeesti.

Me on niinku tavallaan otettu se tilanne kuitenkin omasta selkänahasta niin, että kun tämä tilanne tällä hetkellä on tämmöinen.

Muutokset sijoitetun lapsen elämässä tuovat lisähaasteita arkielämään äitien mielestä ja he kertoivat, että on hyvin tavallista, että lapsen oltua hoidossa muualla tulee kotiin tullessa ongelmia. Tämän on koettu rajoittavan sitä, että lapsia edes viedään hoitoon.

Ne oli vaikee jättää jotenkin hoitoon, tää lapsi ja sitten..., kun mentiin taas viikko takapakkia siinä arjessa.

7.6 Sosiaalityön tuki

Kaikki haastateltavat kertoivat olevansa tyytyväisiä sosiaalityöntekijältä saamiinsa palveluihin ja tukeen. He kertoivat, että yhteydenpito sosiaalityöntekijöihin oli vaivatonta ja se palveli hyvin sijaisvanhempia. Sijaisäidit kertoivat, että he kokivat sosiaalityöntekijän tuen tärkeänä ja saavat heiltä tukea biologisten vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Sosiaalityöntekijän tuki päätöksen teossa ja puuttumisessa koettiin merkitykselliseksi.

Erittäin hyvä sosiaalityöntekijä meidän kohdalla eli me ollaan aina saatu sieltä meidän omalta sossulta apua.

Ja sitten se, että kyllä huomaa sillä tavalla, kun työntekijällä on kokemusta ja hän uskaltaa olla tavallaan semmonen niinku päättävä. Sillä on iso merkitys.

Haastattelujen aikana yksi sijaisäideistä kertoi kokeneensa, että avoimuus on lisääntynyt sosiaalityöntekijöiden ja sijaisvanhempien välillä. Tämän koettiin helpottavan yhteistyön tekemistä ja helpottavan sijoitetun lapsen kasvatusta ja hoitamista. Yhteistyön tekemisestä ja avoimuudesta oltiin myös eri mieltä. Haastatelluilla oli kokemuksia siitä, että erilaiset näkemykset lapsen sen hetkisestä tilanteesta vaikeuttivat yhteistyön tekemistä. Lasta koskevaa rehellistä tietoa sijaisäidit kertoivat kaipaavansa enemmän sosiaalityöntekijältä.

Se on hirveen paljon avoimempaa ja hirveen semmoista niinku yhteistyötä. Enemmän yhteistyötä tehdään.

No se olisi minusta tärkeää, että tavallaan niinku annettais sitä rehellistä tietoa siinä alussa. Et ihan ummikkona mennee siihen työhön sitten ja yrittää parhaansa ja kokee monen vuoden jälkeen, että tämä on ollut ihan tyhjää työtä ja lähetään tavallaan niin kuin alusta.

7.7 Muut tukimuodot

Kaikki viisi sijaisperhettä olivat käyttäneet psykiatrisen hoidon palveluita ja edelleen ne olivat käytössä kolmella perheellä. Psykiatriset hoitokontaktit koettiin keskeiseksi tukimuodoksi sijaisvanhemmuudessa. Sijaisäidit kokivat sen, että siellä voi puhua avoimesti omista tunteistaan sekä ajatuksistaan ja tämän koettiin antavan tukea sijaisvanhemmuuteen. Kaikki eivät kuitenkaan saaneet terapiasta tukea vaan kokivat sen enemmän paikana, jossa voi purkaa tunteitaan saamatta kuitenkaan neuvoja ja ohjeita, joita olisivat kaivanneet.

Oman ammattinsa kautta saaduilla tiedoilla ja taidoilla on ollut apua myös sijaisvanhemmuudessa ja oma elämäkokemus antaa haastateltavien sijaisäitien mielestä eväitä myös sijaisvanhemmuuteen. Etenkin ne äidit, jotka olivat saaneet koulutuksen sosiaali- ja terveysalalle tai opetuksenalalle kokivat koulutuksen auttaneen merkittävästi myös sijoitettujen lasten kasvatuksessa ja hoitamisessa.

..että kyllä tässä on auttanut koulutus ja ammattikokemus.

7.8 Kehittämisehdotuksia tukimuotoihin

Neljä sijaisäitiä toi esille niitä kehittämisehdotuksia, joita hänelle oli tullut käyttämis-
tään tukimuodoista. Sijaisvanhemmille suunnattuihin koulutuksiin äidit toivoivat avoin-
ta keskustelua käydystä aiheesta koulutuksen yhteyteen sekä yhteisiä keskustelutilai-
suuksia sijaisvanhemmille ja sosiaalityöntekijöille. Nämä tilaisuuden olisivat sellainen
paikka, jossa voisi keskustella avoimesti sijaisvanhemmuuteen liittyvistä asioista. Si-
jaisäidit toivat haastatteluissa esille sen, että koulutuksen ajankohtaa ja paikkaa tulisi
vaihdella, jotta ne palvelisivat paremmin sijaisvanhempien tarpeita. Biologisten van-
hempien tai sijoitettujen lasten päihdeiden käyttöä käsitteleville koulutuksille oli kiin-
nostusta sijaisäitien keskuudessa, koska päihdeperheiden koettiin olevan erilaisia ja si-
ten äidit kaipasivat ymmärrystä lisäävää tietoa asiasta.

Äidit ehdottivat myös, että sijoitetut lapset tulisivat mukaan koulutuksiin ja kohtaisivat
siellä toisiaan. Tämän ehdotuksen myötä he ajattelivat myös lastenhoito-ongelmien rat-
keavan.

No niitä vois olla ihan semmosiaki koulutustilaisuuksia, että missä ois taval-
laan näitä sijoitettuja lapsia olisi mukana siellä koulutuksissa. Ja, että nämä si-
jaislapset kohtaisivat toisiaan ja niistä pystyttäis siellä varmaan ihan keskuste-
lemaan, erilaisista olosuhteista mistä ne on joutuna tälläisiin tilanteeseen.

Taloudellisen tuen arviointiin sijaisäidit toivoivat yhä enemmän yksilöllistä arviointia,
joka lähtee lapsen tarpeista. Taloudellisen tuen nostaminen yksittäisissä asioissa kuten
lasten harrastusten kilometrikorvauksissa tuli esille. Konkreettista listaa kaivattiin alku-
vaiheen hankintoihin. Alkuvaiheen tilannetta verrattiin siihen tilanteeseen, että biologi-
set vanhemmat käyvät raskauden ajan neuvolassa ja saavat sieltä tietoa siitä, mitä he
tulevat tarvitsemaan, mutta sijaisvanhemmilta tämä neuvola puuttuu kokonaan.

Jos aattelee, että normaalisti jossain neuvolassa tai muualla käsitellään si-
tä, jos on biologinen lapsi tulossa, että mitä lapselle pitää hankkia. Niin
tuota semmoinen vois olla ihan hyödyllinen ja siinä tulis toisaalta vähän
ideaa mihin sitä rahaa voi käyttää.

10 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia sijaisäitien kokemuksia ja kehittämisehdotuksia käyttämisestään tukimuodoista. Tutkimuksesta saaduista tuloksista on apua, kun kehitetään sijaisvanhemmille suunnattuja tukimuotoja. Tutkimuksesta saatua tietoa ei voi yleistää, mutta toivon sen tuovan sellaisia ideoita uusista toimintatavoista, joiden avulla voidaan kehittää tukimuotoja.

Tärkeimmäksi perhehoitajalain velvoittamista tukimuodoista sijaisäidit olivat kokeneet sosiaalityöntekijän kanssa tehtävän yhteistyön, työnohjauksen ja koulutuksen sekä erilaiset terapiakäynnit. Koistinen oli opinnäytetyössään sijaisvanhempien kokemuksia arjessa jaksamisessa (2011, 29) päätenyt samankaltaiseen lopputulokseen sosiaalityöntekijän osalta. Siinä tutkimuksessa tutkimusjoukko tuli myös Kuopion sosiaalitoimen sijaisvanhemmista ja opinnäytetyö tehtiin vuonna 2011, joten sitä voidaan pitää hyvin-kin vertailukelpoisena.

Sijaisäidit olivat kokeneet läheisten tuen ja epävirallisen vertaistuen tärkeäksi tueksi. Asioiden välitön jakaminen ja ymmärrys tilanteesta tuovat tukea. Sijaisvanhemmille tehdyt tutkimukset muun muassa Janhunen (2008,138) ja Pirskanen (2007,81) ovat päätyneet samankaltaisiin tuloksiin siitä, millainen merkitys on läheisillä ihmisillä arjen tukena sijaisvanhemmuudessa. Näihin tutut sijaisvanhemmat mielestäni voitaisiin lukea. Läheisten ihmisten tuessa korostuu se, että heidät koetaan vertaisena, koska he tuntevat lapset ja näin he pystyvät olemaan osallisena heidän hoidossaan ilman, että vaihtolovelvollisuus rikottaisiin (Raitanen, 2008, 165).

Sijaisvanhemmat, jotka olivat olleet virallisissa vertaistukiryhmissä, kokivat sen paikana, missä sijaisvanhemmuuden erityisyyttä käsitellään ja näin he saavat siitä tukea omaan sijaisvanhemmuuteensa. Muun muassa Raitasen (2008, 167) mukaan vertaisryhmä on ollut monelle paikka, jossa voi avoimesti jakaa tunteita ja kokemuksia sijaisvanhemmuudesta.

Käytettävät tukimuodot olivat jo sijoituksen alkuvaiheessa selvillä sijaisäideillä ja he kokivatkin sen tärkeäksi, koska suurin tarve tuelle on nimenomaan sijoituksen alkuvai-

heessa. Myös tilanteissa, jossa lapsi oireilee haastavasti, he kokivat tarvitsevansa tukea vanhemmuuteensa. Pelastakaa lapset ry:n vuoden 2010 perhehoitoraportissa Terveisiä täältä kodista (Marjomaa ym. 2010, 81) käy myös esille, että suurin tarve tuelle sijaisvanhemmilla on sijoitetun lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Tukea tarvitaan myös ennalta ehkäisemään sijaisvanhemman väsymistä sekä korvauksiin liittyvissä kysymyksissä.

Alkuvaiheen tuen tärkeys on tiedostettu sijaishuollon ammattilaisten kesken. Tervonen-Arnkil (2008, 160) kirjoittaa artikkelissaan, että ensimmäisten vuosien aikana perheitä tulisi tukea, että myönteinen kehitys saisi alkunsa ja saataisiin onnistumisen kokemuksia luotua sijaisvanhempien ja sijoitettujen lasten välille. Janhusen (2008, 141) mukaan pahimmillaan alkuvaiheen kaaos ja sijaisvanhemman vaatimukset omasta pärjäämisestään voivat johtaa väsymisen ja turhautumisen kautta sijoituksen keskeytymiseen. Jotkut sijaisperheet eivät ole saaneet tietoa siitä, että heillä olisi oikeus saada tukea tai sitten tarjottu tuki ei ole vastannut tarpeita. Sijaishuollossa toimivan sosiaalityöntekijän tulisi osata tunnistaa sijaisvanhempien tuen tarpeet ja luoda sellainen ilmapiiri, jossa uskalletaan pyytää apua.

Tähän tutkimukseen osallistuneet sijaisäidit kokivat yhteydenpidon sosiaalityöntekijän kanssa olevan vaivatonta ja sen palvelevan hyvin sijaisvanhempia. Ainoastaan Kuopion sijaishuollon perhetyöntekijän saatavuudessa oli parantamisen varaa. Koistinen (2011, 29) oli päätenyt samanlaisiin tuloksiin tämän tutkimuksen kanssa sosiaalityöntekijöiden saatavuudesta. Hänen haastattelemansa kuopiolaiset sijaisvanhemmat olivat myös kokeneet sosiaalityöntekijöiden olevan hyvin saatavilla.

Tukipalveluiden saatavuutta on tutkittu useassa eri tutkimuksessa ja kyselyssä. Sijaishuoltoa sisältäpäin – tekijät tietäjinä oli eräs niistä kyselyistä. Se tehtiin vuonna 2009 ja siinä oli vastamassa 178 sijaisvanhempaa kyselyyn. Sen tuloksista käy ilmi, että valtaosin sijaisvanhemmat kokivat, että heidän tuen saatavuutensa vaihteli eri tukimuotojen välillä. Koulutuksellisia ja ohjauksellisia tukitoimia, joihin kuuluu työnohjaus, täydennyskoulutus sekä konsultaatio, oli vastaajien mukaan saatavilla vähintäänkin jonkin verran, tosin sijaisvanhemmat myös kertoivat kaikkein useimmin tutkimuksessa, että ohjauksellisia ja koulutuksellisia tukitoimia ei ollut heille tarjottu lainkaan. Sosiaalityöntekijän tuen he olivat kokeneet olevan melko hyvin saatavilla. (Muuronen, Sariola,

Varsa 2009, 12.) Edellä mainitun tutkimuksen tulokset poikkeavat jonkin verran tämän tutkimuksen tuloksista. Näiden tietojen valossa voidaan sanoa, että Kuopion sijaishuollon sosiaalityöntekijät ovat hyvin saatavilla ja yhteydenpito sujuu sijaisvanhempien välillä hyvin.

Ketolan (2008, 44) tekemän kyselyn mukaan sijaisvanhemmilla on erilaisia kokemuksia yhteistyöstä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Jotkut heistä kokivat melko hyväksi yhteistyön sujuvuuden sosiaalityöntekijän kanssa. Hänen kyselynsä mukaan 28 % vastanneista koki, että he eivät olleet saaneet riittävästi tietoa sijoitetun lapsen terveydentilasta. Lapsen asioista tulee pystyä puhumaan melko avoimesti ottaen huomioon kuitenkin vaitiolovelvollisuuden tuomat vaatimukset. Avoimuus ja tieto lapsesta edistävät sijaisvanhempien mahdollisuuksia, kasvattaa sekä hoitaa lasta hänen tarpeidensa mukaisesti.

Tässä tutkimuksessa avoimuuden koettiin lisääntyneen sosiaalityöntekijöiden ja sijaisvanhempien välillä. Sen koettiin olevan hyvin merkityksellistä yhteistyössä ja helpottavan sijoitetun lapsen kasvatusta ja hoitamista. Sijaisäidit he kokivat tulleen usein mielen kuulluksi ja tekevänsä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalityöntekijän tuki päätöksenteossa ja puuttumisessa, etenkin biologisten vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä koettiin merkitykselliseksi. Eriäviä kokemuksia yhteistyön tekemisestä tuli myös esille tutkimuksessa. Erilaiset näkemykset lapsen sen hetkisestä tilanteesta vaikeuttivat yhteistyön tekemistä ja alkuvaiheessa oli koettu, että sosiaalityöntekijät eivät olleet antaneet riittävästi ja totuuden mukaista tietoa lapsesta.

Back-Kiianmaa ym. (2008, 142) pohtivat, että hyvän sijoituksen takana on hyvä sijoitustyöskentely, jossa sosiaalityöntekijä arvioi etukäteen huolellisesti lapsen tarpeet ja annetaan lapsen sekä sijaisvanhempien tutustua rauhassa toisiinsa. Tarvittava tuki ja konsultaation mahdollisuus ja kiinteät tukimuodot suunnitellaan heti alussa, unohtamatta sosiaalityöntekijän keskeistä merkitystä tuen antajana.

Taloudellisen tuen riittävyttä tai riittämättömyyttä ei kukaan haastatteluista varsinaisesti kommentoinut. Epäoikeudenmukaisuutta sijoitetun lapsen hoidon tarpeen ja monimuotoisuuden yksilöllisessä arvioinnissa ilmeni haastatteluissa. Asiasta kuitenkin oltiin myös eri mieltä, koska jotkut äidit kokivat, että taloudellisen tuen määrästä neuvotellaan lapsen haasteellisuuden ja hoidettavuuden perusteella. Tämä tulos on pitkälti

samansuuntainen Saarisen (2006,87) tutkimuksen, Arjen ammattilaiset - sijaisvanhemmuus työnä mukaan, jossa sijaisvanhemmat kokevansa, että kuntien välillä on eroavaisuuksia siitä, miten korvauksia maksetaan. Tämä koetaan ymmärrettävästi epäoikeudenmukaisena. Myös Pelastakaa Lapset ry:n tekemän tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmat kokivat kolmanneksi suurimmaksi tarpeeksi saada tukea ja tietoa sijaislapsesta suoritettavista korvauksista (Marjomaa ym. 2010, 81).

Perhehoitolain (1992, 6.§) mukaan sijaisvanhemmilla on oikeus vapaapäiviin. Niiden merkitys jaksamiseen on melko kiistaton. 56 % Pelastakaa lapset ry:n kyselyyn osallistuneista sijaisvanhemmista koki tarvitsevansa tukea nimenomaan omaan jaksamiseensa. Vapaan tavoitteena on mahdollistaa sijaisvanhemmille irrottautua sitovasta tehtävässään ja tukea näin sekä sijaisvanhempien parisuhdetta sekä perhehoitoa (Hakkarainen ym. 2010, 14). Sijaisvanhemman väsymys voi viedä koko perheen tilanteen siihen pisteeseen, että sijaisvanhemmat ovat keinottomia selviytymään lasten kanssa ja tämä näkyy lasten huonona kohteluna. Huono kohtelu voi olla psyykkistä, fyysistä tai seksuaalista (Janhunen 2008, 132). Myös tämän tutkimuksen äidit kokivat vapaiden tukevan sijaisvanhempien haasteita täynnä olevan arjen jaksamista. He kokivat ajoittain kaipaavansa enemmän vapaata, mutta sijoitetun lapsen tarpeet menevät omien tarpeiden edelle. He viittasivat tällä siihen, että muutokset sijoitetun lapsen elämässä tuovat lisähaasteita sijaisperheen arkielämään ollen hyvin tavallista, että lapsen oltua hoidossa muualla tulee kotiin tullessa ongelmia. Tämä rajoittaa sijaisvanhempia viemästä lapsia hoitoon, vaikka kaipaisivatkin lepoa. Ristiriita vapaiden pitämisestä on tullut aikaisemmissakin tutkimuksissa esille. Saarinen (2006, 92) pohtii tutkimuksessaan, että sijaisvanhemmissa vaikuttaa kutsumustyöstä pohjautuva moraalinen uhrautuvaisuus, mikä näkyy vastuun korostumisessa. Koistinen (2011, 30) tuloksissa tuli esille, että vapaiden pitäminen jakaa vahvasti mielipiteitä. Toiset sijaisvanhemmat kokevat vahvasti, että sijoitetut lapset ovat osa heidän perhettään ja lomalla ollaan yhdessä. Vastaavasti toiset kokevat tarvitsevansa lomaa ehdottomasti myös lapsista.

Äidit kokivat koulutusten sisällöt melko hyväksi ja ne vastasivat hyvin sijaisäitien tarpeita. He kokivat saaneensa niistä tukea ja tietoa omaan sijaisvanhemmuuteensa. Samankaltaisiin tuloksiin ovat päätyneet muun muassa Pelastakaa Lapset ry:n perhehoitoraportin (2010, 80) mukaan sijaisvanhemmat ovat kokeneet saaneensa koulutusta suhteellisen hyvin. Ketola (2008, 49) on sitä mieltä, että tarvitaan monipuolista koulutusta

kattaen eri elämäntilanteissa olevien sijaisperheiden tarpeet sekä sijoitettujen lasten erityistarpeet. Tämän tiedon valossa voidaan siis todeta, että haastatteleman sijaisäidit ovat saaneet laadukkaita koulutuksia.

Työnohjausta käytetään perhehoidossa etenkin haastavissa kasvatustilanteissa, sijaisvanhemman jaksamisen turvana ja tukemassa heidän kasvatus- ja hoitotoimintaa sekä siellä on mahdollisuus käsitellä omia ajatuksia ja tunteitaan (Janhunen 2008, 139). Kokemukset työnohjauksesta olivat hyviä. Se koettiin paikkana, missä voi tuuletella ajatuksiaan ja tunteitaan sekä samalla jäsentää omia ajatuksiaan suhteessa sijoitettuihin lapsiin, saaden samalla tukea omaan sijaisvanhemmuuteensa. Työnohjaus on näyttänyt palvelleen hyvin tähän tutkimukseen osallistuneen sijaisvanhemman tarpeita.

Lasten psykiatriset palvelut koettiin paikkana, jossa sai ohjausta ja neuvoja, kun herää huoli lapsen käytöksestä. Siellä sijaisäidit kertoivat käyvänsä avointa keskustelua asioistaan sekä tunteistaan, yhdessä lapsen kanssa tai erikseen. Kaikki eivät kuitenkaan saaneet terapiasta tukea vaan kokivat sen enemmän paikkana, jossa voi purkaa tunteitaan saamatta kuitenkaan neuvoja ja ohjeita, joita olisivat kaivanneet.

Pirskanen pohtii (2011, 22) tutkimuksessaan – Sijaisperhe asiakkaana perheneuvolassa, perhehoidon soveltuvuutta lastensuojelussa. Hänen mielestään on huolehdittava siitä, etteivät lapset ole sijoitusvaiheessa liian vaurioituneita tullakseen hoidetuksi sijaisperheessä. Lasten eläessä liian kauan vaurioittavissa olosuhteissa voi olla tarkoituksenmukaisempaa sijoittaa heidät johonkin muualle kuin perheeseen.

Oman ammatin kautta sijaisäidit olivat kokeneet saavansa sellaista tietoa ja taitoa, josta on hyötyä myös sijaisvanhemmuudessa. Myös elämäkokemuksen koettiin antavan eväitä myös sijaisvanhemmuuteen. Samanlaisiin tuloksiin oli päätyntä myös muun muassa Saarinen (2006, 73) omassa tutkimuksessaan.

Kehittämisehdotuksia, joita sijaisäideille oli tullut heidän sijaisvanhemmuutensa aikana heidän käyttämistään tukimuodoista. Koulutusten sisältöjen monipuolistaminen sekä koulutusten ajankohdan ja paikan vaihtelu olivat yksi keskeisimmistä kehittämisehdotuksista. Koulutuksiin toivottiin avointa keskustelua koulutuksen aiheesta ja sisällöstä. Lastenhoitojärjestelyt sekä ajan ja paikan vaihtelu edistäisi koulutuksiin osallistumista

ja lasten mukaanotto koulutuksiin voisi olla yksi vaihtoehto. Siellä lapset voisivat tavata myös toisia sijoitettua lapsia. Ketolan (2008,49) mukaan koulutuksia järjestettäessä on lähdettävä sijaisperheiden tarpeista ja jatkossa olisi siis kiinnitettävä entistä enemmän huomiota siihen, että järjestetään koulutuksia sijaisvanhempien toiveet ja tarpeet huomioiden.

Taloudellisen tuen nostaminen yksittäisissä asioissa, kuten harrastusmenojen kilometrikorvausten nostamisessa nousi esille kehittämisehdotuksena. Taloudellisen tuen kehittämiseksi ehdotettiin myös konkreettista listaa, jonka avulla voitaisiin tehdä hankintoja perheeseen sijoitettua lasta varten.

Pelastakaa Lapset ry:n raportissa (2010, 85) sijaisvanhemmat olivat tuoneet esille runsaasti omia ajatuksia ja toiveitaan yhteistyöhön sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tässä tutkimuksessa äidit toivat esille seuraavanlaisen ehdotuksen yhteistyön parantamiseksi. He ehdottivat avoimia keskustelutilaisuuksia sijaisvanhemmuuteen liittyvistä asioista sosiaalityöntekijöiden kanssa yhdessä. Näissä tilaisuuksissa tavoitteena olisi yhteisen ymmärryksen löytäminen lapsen asioissa.

11 Pohdintaa

Tämän tutkimuksen ensikirjaukset ovat vuodelta 2000, jolloin Pudasjärvellä toimi Toivo ja Ilona -projekti 2001–2005. Sijaisvanhemmuuden kehittäminen oli siellä silloin ajankohtaista ja me opiskelutoverini kanssa osallistuimme siihen tekemällä opinnäyte-työtä aiheesta. (Toivo ja Ilona -projekti, 2001–2005, 2012.) Silloin se työ jäi kesken elämäntilanteen muutoksen vuoksi, mutta nyt se on viety loppuun. Monta tutkimusta on tehty tässä välissä ja paljon tietoa on kertynyt. Uskon niin, että yksikään työ ei ole mennyt hukkaan, vaan kaikkien niiden avulla on perhehoidon kehittäminen mennyt eteenpäin ja ehkäpä tämä tehty työ on yksi niistä.

Tässä opinnäyteyössä sijaisäidit kertoivat kokemuksistaan heidän käyttämistään tukimuodoista ja toivat esille kehittämisehdotuksia, joita heille oli tullut oman sijaisvanhemmuutensa aikana. Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia muiden sijais-

vanhemmille tehtyjen tutkimuksien kanssa ja kokemukset tuesta näyttäisi pysyneen melko samanlaisena viime vuosina.

Kuopiolaisilla sijaisäideillä näyttäisi asiat olevan melko hyvin tarkasteltaessa asiaa tämän opinnäytetyön valossa. He olivat melko tyytyväisiä saamiinsa tukimuotoihin ja olivat kokeneet saavansa niistä tukea omaan sijaisvanhemmuuteensa. Tässä opinnäytetyössä tuli esille se, miten vaihtelevasti sijaisäidit käyttivät tukea. Tuen tarve tuli esille useasti, mutta vastaavasti äidit eivät olleet kuitenkaan valmiita hakemaan tai käyttämään tukea, vaan yrittävät pärjätä omilla tiedoilla ja taidoillaan. Haasteena on kuinka saada tarve ja tarjottu tuki sijaisvanhemmille kohtaamaan heidän arkeensa. Sijaisvanhempana toimimisesta sanotaan, että se on samanlaista sekä erilaista kuin yleensä vanhempana toimiminen ja siinä korostuu monenlaisen tuen saanti, mutta kuinka tuki järjestetään ja toteutetaan mahdollisimman toimivaksi ja vanhemmuutta tukevaksi. Se kysymys on myös perhehoidon kehittämisen ytimessä. (Ahto ym. 1999, 19),

Kehittäessä perhehoitoa huomiota tulee kiinnittää sijaisperheiden resursseihin hoitaa ja kasvattaa joskus jopa vakavasti vaurioituneita lapsia. Resurssit voivat olla vaihtelevia johtuen perheen sisäisistä asioista. Avioerot tai vakavat sairastumiset muuttavat muun muassa tilanteita perheissä ja läheiset ihmiset, jotka koetaan merkittävänä tukena voivat kaikota ympäriltä.

Lasten psykiatriset palvelut kasvatuksen ja hoidon tukena ovat arkipäivää sijaisvanhempien elämässä, koska nykyisin harvoin enää hyvä vanhemmuus riittää korjaamaan lapselle syntyneet vauriot. Sijaisvanhempia rohkaistaan psyykkiseen työskentelyyn, jossa tavoitteena on itsetunnon vahvistaminen. Lapsen ja vanhemman välisen kiintymyksen tukemisen tavoitteena on johdonmukainen ja herkkä vanhemmuus. Siinä lapsen tarpeet huomioidaan ja vastataan niihin. (Kalland, 2005, 221, 225.) Lapsen tarinan työstäminen ja ymmärryksen lisääminen erilaisten terapian keinoin, tuli esille sijaisäitien haastatetuista. He kertoivat saavansa tärkeää tukea sijaisvanhemmuuteensa lapsen terapiosta, joissa lapsen tarinan työstäminen ja nykyhetken ongelmien linkittäminen hänen taustansa toivat lisäymmärrystä sijaisvanhemmille lapsesta. Tuen avulla he parantavat sijoitetun lapsen kasvumahdollisuuksia ja olosuhteita. (Janhunen 2008, 138.)

Sosiaalityöntekijöiden tuen merkityksellisyys sijaisvanhemmille on kiistaton. Sen tärkeys korostuu muun muassa biologisten vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Sijaisäidit kokivat saavansa tukea nimenomaan sellaisesta sosiaalityöntekijästä, joka kykenee tekemään päätöksiä ja puuttumaan tilanteessa kuin tilanteessa. Vastaavasti epäkohdat sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä vaikuttivat melko paljon sijaisäitien arkeen ja siten myös lapseen.

Koulutuksen tärkeys ja hyödyllisyys sijaisvanhemmuudessa on tiedostettu lastensuojelun ammattilaisten keskuudessa ja sen seurauksena muun muassa Pride-ennakkovalmennus on tullut pakolliseksi. Koulutuksissa on edelleen kiinnitettävä huomiota sijaisvanhempien tarpeisiin ja toiveisiin, joiden pohjalta koulutuksia rakennetaan palvelemaan paremmin vanhempia ja sitä kautta sijoitettuja lapsia.

Sijaisäidit toivat esille melko ristiriitaisia kokemuksia taloudellisen tuen arviointiperusteista ja siihen vaikuttamismahdollisuuksista. Tulos oli mielenkiintoinen, koska he kaikki ovat Kuopion kaupungin sosiaalitoimen sijaisperheitä. Kysymykseksi nousee se mitkä syyt vaikuttavat siihen, että äidit kokevat tuen arvioinnin kovin eritavoin. Sitä muun muassa olisi mielenkiintoista tutkia lisää. Toinen aineistosta esille tullut ristiriitainen tulos oli se, kuinka sijaisvanhemmille suunnattuja vapaita käytetään. Osalle haastatelluista vapaat olivat ehdottoman tärkeä tuki omalle jaksamiselle ja toiset taas kokivat ne tarpeettomaksi.

Innovatiivisia kehittämissuhteita tuli koulutuksiin, niiden sisältöön ja järjestämisiin. Myös taloudellisen tuen myöntämiskäytäntöihin sekä yhteistyöhön sosiaalityöntekijöiden kanssa tuli kehittämissuhteita.

11.1 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on koko tutkimuksen kestävä prosessi ja sitä tulee tehdä jokaisessa työvaiheessa. Olen kirjannut osioon nimeltä tutkimuksen toteuttaminen tarkasti tämän tutkimuksen kulun ja sen avulla voi nähdä, miten olen päässyt tutkimuksessani sen tuloksiin. Suorilla aineistolainauksilla olen pyrkinyt lisäämään tutkimustulosten luotettavuutta, kuten laadullisessa tutkimuksessa on usein tapana. Aihevalintani

koin tärkeäksi, etenkin sen ajankohtaisuuden vuoksi. Samankaltainen opinnäytetyö (Koistinen 2011) oman työni kanssa on ollut yhtä aikaa työn alla, tietämättäni. Siinä aineisto on tullut myös Kuopion alueella asuvilta sijaisvanhemmilta. Tutkimustuloksemme samankaltaisuus lisää kuitenkin tulosten luotettavuutta ja antaen merkityksellistä tietoa sijaishuoltoyksikölle yhdestä heidän työn kohteesta.

Aloittaessani tämän tutkimuksen tekemistä minulle oli selvää, että menetelmänä on teemahaastattelu. Subjektiiivista kokemuksista kertominen mahdollistuu yksilöhaastattelussa erittäin hyvin ja tämä taas on lisäämässä omalta osaltaan luotettavuutta. Menetelmä osoittautuikin hyväksi tavaksi kerätä tietoa kokemuksia ja kehittämisehdotuksista. Haastattelun aikana koin haastavana sen, että miten saada kaikki tukimuodot käsiteltyä kaikkien kanssa tasapuolisesti. Yksilölliset eroavaisuudet kerronnassa poikkesivat melko paljon toisistaan. Joku sijaisäideistä kertoi toteamalla, ja toisen kerronta tapa oli monipuolinen ja runsas.

Oman haasteensa toi tukimuotojen määrittely ja jaottelu. Sijaisvanhempien käyttämää tukea voidaan jaotella hyvin eritavalla. Muun muassa Mehtonen (2008, 62) jaotteli tukea henkiseen, emotionaaliseen, taloudelliseen, tiedolliseen ja sosiaaliseen tukeen. Itse päädyin ratkaisuun, jossa oli perhehoitajalain velvoittamat tukimuodot, lukuun ottamatta ennakkovalmennusta olivat keskeisesti ohjaamassa tutkimuksen kulkua teorian muodostamisesta aina johtopäätöksiin saakka. Ennakkovalmennuksen katsoin kuuluvan ennalta valmentavaan toimintaan, joka jäi tutkimukseni ulkopuolelle. Tutkimuksessa tuli itselleni hieman yllättäen esille se, kuinka paljon sijaisvanhempien käytössä on erilaiset terapeuttiset palvelut. Sijoitettujen lasten psykiatrisesta hoidosta, eli tässä tapauksessa terapiasta, oli kaikilla haastateltavilla kokemuksia ja useimmat heistä olivat kokeneet saaneensa siitä tukea omalle sijaisvanhemmuudelle. Tämän asian huomiointi temarungossa olisi tuonut varmasti arvokasta lisätietoa. Se olisi voinut syventää tietoa siitä, miten terapia tukee sijaisvanhemmuutta.

11.2 Eettisyys

Tutkimuksen eettisiin peruskysymyksiin kuuluu muun muassa Suorannan ja Eskolan (1999, 56) mukaan se, mitä hyötyä tai haittaa työn kohteelle sekä miten turvataan hei-

dän yksityisyytensä. Tästä tutkimuksesta ei ole haittaa tutkimuskohteille, mutta tietysti toivon siitä olevan hyötyä heille, jotka toteuttavat ja kehittävät sijaisperheiden tukimuotoja, unohtamatta sijaisvanhempia ja lapsia. Tähän tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä se sitonut mihinkään. Kiitokseksi haastatteluista lähetän sijaisäideille opinnäyteyöni joko sähköisesti tai postitse. Sijaishuoltoyksikön sosiaalityöntekijät antoivat halukkaille sijaisäideille tutkimusta koskevan saatekirjeen (liite 2), josta he saivat tietoa aiheesta ja menetelmästä, jolla tutkimus suoritettiin. Saatuaani heidän yhteystietonsa otin heihin itse yhteyttä puhelimitse sopiakseni haastatteluajan ja -paikan. Halutessaan he olisivat voineet vielä siinä vaiheessa peruuttaa osallistumisen.

Itselleni aihe on melko vieras ja tämä edesauttoi, että minulla ei ollut olettamuksia tutkittavasta asiasta. Vastakohtana asialla on tietysti myös se, että omat tietoni sijaisvanhemmuudesta ja sen tukimuodoista olivat vähäiset ennen tutkimuksen aloittamista.

11.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen on ollut opettava kokemus tutkimuksen teosta. Sen avulla olen syventänyt ymmärrystäni sijaisvanhemmuudesta ja sen tukemisesta sekä lastensuojelusta. Tekeminen on ollut erittäin mielenkiintoista ja työlästä sekä välillä uuvuttavaakin. Raskaimmaksi koin haastattelujen litteroinnin, vaikkakin se oli myös antoisaa. Haastateltavien kertomukset olivat ajatuksissani usein. Pohdin ja analysoin litteroidesani kaikkea kuulemaani ja kirjoittamaani. Yksin tekemisen koin ajoittain raskaaksi, vaikkakin se mahdollisti sen, että työtä pystyi tekemään aina silloin, kun se sopi itselleni. Aiheiden jakaminen olisi varmasti ollut antoisaa ja syventänyt ammatillista osaamista ja ymmärrystä tutkimuksen aiheesta sekä kirjoittaminen olisi voinut sujua paremmin parin kanssa, toisen tukiessa toista. Aiheen mielenkiintoisuus auttoi omalta osaltaan jaksamaan tässä prosessissa.

Mielenkiintoista oli miten samankaltaisiin vastauksiin olivat päässeet Pelastakaa Lapset ry:n tekemä Perhehoitoraportti ja useat muut sijaisvanhemmille tutkimusta tehneet tutkijat. Etenkin Koistinen (2011) tekemä haastattelututkimus viidelle kuopiolaiselle sijaisvanhemmalle lähes samaan aikaan oman tutkimukseni kanssa ja samankaltaisin tuloksin, tukee myös omia tutkimustuloksia.

11.4 Tulevaisuuden haasteita

Perhehoidon kehittäminen on Suomessa ajankohtaista. Palvelumuotona perhehoito on parhaimmillaan antamassa lapselle tärkeitä eväitä elämään, joita ovat pysyvyys, sitoutuminen ja elinikäiset ihmissuhteet. Laitoksissa vanhemmuutta ei tarvitse ottaa elinikäisenä ihmissuhteena, siihen kuitenkin sijaisvanhemmat sitoutuvat. He sitoutuvat ottamaan pysyvän vastuun lapsesta kannettavaksi, usein tietämättä sitä, mihin polku vie. (Pollari - Urrio, Ketola 2008, 173.) Hallituksen päätös siitä, että perhehoito on ensisijainen sijoituspaikka huostaan otetulle lapselle, tuo haasteita kunnille huolehtia sijaisperheiden jaksamisesta sekä tukea heitä heidän kasvatusta- ja hoitotehtävässään. Uusien perheiden rekrytointi ja valmennus on oltava jatkuvaa, jotta lisääntyneeseen tarpeeseen voidaan vastata.

Sijaisvanhempien kokemukset tukimuodoista näyttäisivät pysyneen melko samanlaisina viime vuosina. Uusia tukimuotoja ja vanhojen kehittelyä tulee jatkaa ja muualta maailmasta kannattanee myös ottaa mallia siitä, kuinka sijaisvanhempien työtä voidaan tukea. Mielestäni olisi kuitenkin ensiarvoisen tärkeää kartoittaa sitä miten tukitoimet ovat vaikuttaneet sijoitettuihin lapsiin ja minkälaista hyötyä heille niistä on ollut. Sijaisvanhempien tuen tarvetta tulisi tutkia vielä lisää, jotta tukimuotoja kehittävät lastensuojelun ammattilaiset saisivat kohdennettua tietoa siitä, mihin tukea nykyään tarvitaan. Myös perhetyöntekijää sijaisvanhempien apuna ja tukena on tutkittu melko vähän. Näistä aiheista kuulisi mielellään lisää, ja tiedon avulla perhehoitoa kehitettäisiin jatkossa yhä enemmän kaikkia osapuolia paremmin palvelevaksi.

Lähteet

- Ajoissa kotiin. 2012. Sijaisvanhemmaksi.fi
<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/files/pdf/Tukimuodot.pdf> 13.3.2012
- Ahto, A., Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja13.
- Back- Kilanmaa R., Hakkarainen P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS - Kustannus.121–144.
- Bardy, M. 1989. Uhkat, uhrat ja arjen sankarit. Sosiaalihuollon julkaisu: 1989, 2.
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy, M. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki. Yliopistopaino Oy.
- Brodén, M. 2006: Raskausajan mahdollisuudet, kun suhteet syntyvät ja kehittyvät. Therapie-säätiö. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Clark, C. 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pitkäaikaisessa sijaishoidossa. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. (toim.) Auta lasta kiintymään. Tampere: Esa Print Oy, 235.
- Eskola, J. Suoranta, J.1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Etäpelto, A., Vähäsantanen, K. 2006: Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Etäpelto, A., Onnismaa, J. (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Vantaa: Dark Oy. 26–49.
- Gerris, J. 1994. Perhearvot vanhempien silmin: perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit. Teoksessa Virkki, J., (toim.) Ydin perheestä yksilöityviin perheisiin. Juva. WSOY. 148.
- Hakkarainen, P., Kuukkanen, M., Piispanen, H. Perhehoidon tietopaketti. 2010 Perhehoitoliitto ry.
- Huttunen, J. 1995. Kasvattajana toiminen. Teoksessa Hirsjärvi, Huttunen. Johdatus kasvatustieteeseen. Juva. WSOY.
- Huttunen J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä. PS–kustannus.
- Janhunen, T. 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, J. (Toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Juva: PS- Kustannus, 123–146.
- Kalland, M., 2005. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J., Kalland, M., Varhaiset ihmissuhteet ja niiden kehittyminen. Dark Oy.
- Kalland, M., 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J., Kalland, M., Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY.
- Ketola, J. 2008. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Juva: PS – Kustannus, 27–60.
- Korhonen, R., Karhunen, M., Sosiaalityöntekijä Kuopion sosiaalitoimen sijaishuoltoyksikkö. Palaveri. 23.1.2012.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Laurila, A., 1993. Lainaksi annettu lapsi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Laurila, A., 1999. Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaishoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Tampere. Tampereen yliopistopaino.
- Marjomaa, P., Laakso, M. 2010. Terveisiä täältä kodista. Pelastakaa Lapset Ry:n julkaisusarja n:o 17. K – print.

- Muuronen, K., Sariola, H., Varsa, M., 2009. Sijaishuoltoa sisältäpäin—tekijät tietäjinä, kysely alalla toimiville. Lastensuojelun keskusliitto.
- Mäkelä, I., 2009. Tilaa kotona ja sydämessä. Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Pro gradu- tutkielma. Kokkola. 28. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21821/URN_NBN_fi_jyu-200910013959.pdf?sequence=1 10.4.2012.
- Pirskanen, E., 2007. Sijaisvanhempien kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta. Sosiaali- politiikan ja sosiaalityönlaitos. Tampereen yliopisto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02048.pdf> 7.3.2012.
- Pirskanen, E., 2011. Sijaisperhe asiakkaana perheneuvolassa. Yhteiskunta- ja kulttuuri- tieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00138.pdf> 10.4.2012.
- Perhehoitajalaki 317/2011.
- Punamäki, R., Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiin- tymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J., Kalland, M., Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY.
- Pölkki, P., Raitanen, T., Pitkänen, T. 2009. Millaista tukea sijaisvanhemmat saavat ja tarvitsevat Pride- valmennuksen jälkeen. Perhehoidonlehti 6/2009,12.
- Ritala-Koskinen A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Väestöliitto. Helsinki.58–60.
- Pesäpuu ry 2011. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. <http://pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus/> 12.2.2012.
- Sosiaaliportti, 2012. Lastensuojelun käsikirja. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/ 20.8.2011.
- Sosiaaliportti, 2012. Lastensuojelun käsikirja. <http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/konsultaatio-koulutus-ja-tyonohj/tyonohjaukset/> 13.3.2012.
- Sosiaaliportti, 2012. Lastensuojelun käsikirja. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/tuki-rakenteet/> 30.3.2012.
- Sosiaaliportti, 2012. Lastensuojelun käsikirja. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/> 20.8.2011.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2012. Tiedotteet. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfo/kuntainfo/view/1567443> 11.2.2012.
- Sovatek, 2012. Joensuun päihdepalvelukeskus. http://www.sovatek.fi/paihdepalvelut_joensuu.shtml 15.2.2012.
- Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoraportti, Lastensuojelu 2010. Barnskydd 2010 – Child welfare 2010. Tilastoraportti 29/2011, 20.10.2011. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2011. <http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm> 1.2.2012.
- Toivo ja Ilona -projekti 2001 – 2005. Pudasjärven perhekeskustiedustelu. <http://www.perhekeskustiedustelu.fi/fi/Projektit/Toivo+ja+Ilona-projekti.html> 22.4.2012.
- Valkonen, L., 1995. Kuka on minun vanhempani. STAKES. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi

Teemahaastattelun runko

- Taustatietoja
 - Sijaisvanhempien koulutus
 - Kuinka kauan olette toimineet sijaisvanhempana?
 - Montako sijaislasta teillä on ollut?
 - Montako sijaislasta teillä on tällä hetkellä?
 - Onko teillä sijoitettuja lapsia useammasta kunnasta?
 - Onko teillä omia lapsia?

- 2. Minkälaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on käyttämistään tukimuodoista?
 - Mistä olette kokeneet saavanne apua arjessa jaksamiseen?
 - Mikä tuki on ollut tärkeintä ja miksi?
 - Keneltä olette ko. tukea saaneet?
 - Onko tukea tarjottu vai oletteko itse hakeneet tukea?
 - Minkälaisissa tilanteissa olette tarvinneet tukea sijaisvanhempana toimimassa?
 - Minkälainen kokemus teillä on sijaisvanhemmille suunnattujen tukipalveluiden saatavuudesta?
 - Ryhtyessänne sijaisvanhemmiksi saitteko tietoa siitä, mitkä tukimuodot ovat käytössänne toimiessanne sijaisvanhempana?
 - Mitä sijaisvanhemmille suunnattuja tukimuotoja olette käyttäneet?
 - Mitä käytätte edelleen?
 - Kuinka usein käytätte sijaisvanhemmille suunnattuja tukimuotoja?
 - Ovatko käyttämänne tukimuodot vastanneet tarkoitustaan?
 - Oletteko saaneet tukea sijoitettujen lasten tai biologisten vanhempien päihdeongelmien kohtaamiseen? Jos olette, minkälaista tukea olette saaneet? Kokemuksia käyttämistänne tukimuodoista?

- 3. Millaisia kehittämissuhteita sijaisvanhemmilla on sijaisvanhemmille suunnattuihin tukimuotoihin?
 - Koulutukseen
 - Työnohjaukseen
 - Taloudelliseen tukeen eli palkkioihin
 - Sosiaalityöntekijän tuki
 - Asiantuntija - ja puhelinneuvonta
 - Vertaisryhmätoimintaan
 - Mentorointi (kokeneempi sijaisvanhempi on nuoremman tukena)
 - vapaapäiviin
 - johonkin muuhun

Saatekirje

30.9.2011

Olen Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa opiskeleva sosionomiopiskelija. Olen ammatiltani sairaanhoitaja ja työskentelen Kuopion Seudun Päihdepalvelusäätiöllä.

Opintoihini kuuluu opinnäytetyö. Olen valinnut aiheekseni ”Sijaisvanhempien kokemuksia ja kehittämisehdotuksia tukimuodoista”. Opinnäytetyön kohdejoukoksi olen suunnitellut viittä sijaisperhettä, joille Kuopion kaupungin sosiaalitoimi on sijoittanut huostaan otettuja lapsia. Tutkimuksen aineisto kerätään haastattelemalla sijaisvanhempia heidän valitsemassaan paikassa. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa vuoden 2011 loka-marraskuun aikana. Opinnäytetyön valmistumisajankohta on keväällä 2012. Teille luonnollisesti toimitan valmiin opinnäytetyön. Toivoisin saavani tutkimusjoukoksi sellaisia sijaisvanhempia, jotka ovat toimineet tehtävässään toiset pidemmän, toiset lyhemmän aikaa. Valinnan voi suorittaa sijaishuollon sosiaalityöntekijä ja näin ollen saisin häneltä yhteystiedot sijaisvanhempiin.

Lähetän ohessa tutkimuslupahakemuksen ja vastauskuoren palautukseen.

Vastaan mielelläni opinnäytetyötäni koskeviin kysymyksiin.

Yhteistyöterveisin

Marjo Kemiläinen

Rypysuontie 53 c 20

70280 Kuopio

puh. 044 0484974

E-mail: marjo.kemilainen@edu.pkamk.fi

Tutkimuslupa

Perusturva- ja terveyslautakunta

8.11.2011

LISTAN ASIANRO 9

134 §

Viranhaltijapäätökset

Sosiaalijohtaja Jarmo Rautjärven päätökset:

Tutkimuslupa / Sijaisperheiden kokemuksia ja kehittämisehdotuksia tukimuodoista
(19.10.2011 § 19)

Ehdotus

Palvelualuejohtaja:

Perusturva- ja terveyslautakunta merkitsee viranhaltijapäätökset tiedoksi ja ilmoittaa, ettei ota niitä käsiteltäväkseen.

Päätös

Perusturva- ja terveyslautakunta:

Perusturva- ja terveyslautakunta hyväksyi yksimielisesti palvelualuejohtajan ehdotuksen.